

leto III. / 1. ✓

8. februar 1977

4 ✓

kočevski razgledi

Peter Vovk:
PRAGOZD
ZIVI IN
UMIRA
SAM

umetniška fotografija

U S T V A R J A M O od strani 3 do 13

O G L E D A L O Č A S A od strani 14 do 23

S L I K E D A N A Š N J I H D N I od strani 24 do 38

K U L T U R N O D O G A J A N J E od strani 39 do 42

U T R I P M L A D I H od strani 43 do 46

Š A L J I V E O D T U I N T A M od strani 47 do 48

KOČEVSKI RAZGLEDI

---

izdaja Klub kulturnih delavcev pri DKUD Svoboda Kočevje

Ureja uredniški odbor:
Dragica Janša,
Meta Prelesnik,
Marjanca Colarič,
Franc Brus,
Francka Merhar

Glavni in odgovorni urednik
Mirko Levstek

Naslovna stran
Stane Jarm

Naslov uredništva:
Šeškova 2
61330 Kočevje

Izhaja do trikrat letno

Tiska
tiskarna Kočevski tisk
Kočevje

Po mnenju republiškega organa št. 421-1/72 z dne 14. januarja 1975 šteje revija Kočevski razgledi med proizvode, za katere se ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov.

Spoštovani bralci,

ne vem prav, kaj naj zapišem v uvodniku za to številko. Morda za začetek čisto osebna misel, da me vznemirja, kako majhno je danes med ljudmi zanimanje za vse lepo, zlasti še za branje, pa kako nečloveško postaja življenje in kako ljudje brezbrizno živimo drug mimo drugega. Potem, da mi je žal, da naša revija v lanskem letu ni ućakala druge številke; na žalost so novi sodelavci tako redki. Pri življenju jo drži to, da ustanovitelj — klub kulturnih delavcev v Koćevju še vedno uspešno dela in da se tudi navzven kaže njegova dejavnost (već o tem v reviji). Teško nas je prizadela izguba zvestega sodelavca — Toneta Ožbolta, ki je bil od vsega začetka gibalna sila kluba in revije; kjerkoli je bilo potrebno, je rade volje priskočil na pomoć. S svojim vzgledom in neumorno delavnostjo je stal v ozadju vsega našega dela. Morda je prav zaradi njegove izgube delo pri reviji malo zastalo, a ravno zaradi njegovega spomina ne smemo odnehati, saj nam je v prejšnji številki v intervjuju dal svoje zadnje napotke.

Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino (št. 24/1976), prinaša članek Jožeta Gregorića, rojaka s Kostela: »Cankarjeva proslava v Koćevju leta 1926«. Avtor navaja nekaj mnenj, kje je Cankar dobil vzornike za svojega župnika v Martinu Kaćurju, potem pa deloma po spominu in deloma po svojem dnevniku opisuje kulturne prireditve v Koćevju v času svojega šolanja na koćevski gimnaziji. Pripominja, da »še nimamo pregleda o kulturnem življenju v Koćevju po prevratu 1918« in da bi tak pregled morali pripraviti Koćevski razgledi. To bi bila morda za našo revijo res ena od hvaležnih nalog za v prihodnje, zlasti ker tudi od drugod dobivamo podatke o tedanji kulturni dejavnosti. Treba pa bi se bilo lotiti dela z znanstveno sistematičnostjo ter kritičnim in objektivnim pristopom do snovi. Bi koga veselilo to delo?

Sicer pa v tej številki pišemo već o sedanjosti: predstavljamo vam podjetje ZKGP, probleme koćevske občine, iz preteklosti o zgodovini žagarstva na Koćevskem, pa še to in ono. Upamo, da jo boste radi prebrali in še kdaj vzeli v roke.

Pozdrav

vaš urednik

U S T V A R J A M O

Iskre v svobodi

Zdi se mi, kot da se bo zdaj zdaj pojavil zraven moje delovne mize, potem ko bo tiho vstopil in tiho počakal, da bom prenehal z branjem. Potem me bo prijazno pozdravil, iskreno pogledal v oči in povprašal, kako napredujem z delom. Z resničnim zanimanjem bo prisluhnil, povprašal to in ono, povedal, kaj bi bilo po njegovem še potrebno storiti, kako nadaljevati. Ob njegovi volji in zagnanosti se zdi, kot da se vse težave razblinijo in da ni nič lažjega, kot z lahkimi koraki nadaljevati po načrtani poti. Povedal bo, kaj zdaj on dela, da piše, zbira podatke za novo knjigo, potuje okrog ljudi, se sestaja z uredniki zaradi svojih rokopisov in še sto stvari.

Pa vsega tega ne bo več. Toneta Ožbolta nam je vzela prezgodnja smrt. Prvi hip sploh nismo doumeli novice. Potem pa smo se globoko presunjeni vedno bolj zavedali, da taki ljudje, kot je bil Tone Ožbolt, nikoli povsem ne umrejo. Ostal bo živ v spominih ljudi, v svojih delih, v vsem, kar je ustvaril.

V zadoščenje nam je, da sta bili njegovi knjigi *Sercerjeva bojna pot* in *Dežela Petra Klepca* tako toplo sprejeti. Žal pa ni čakal izida svoje nove knjige *Utrinki podzemlja*, ki je tik pred izidom, iz katere mi je kak mesec pred smrtjo prinesel dva odlomka. Objavljamo enega od njih, to je zadnje poglavje omenjene knjige.

Nad starim, sivim ljubljanskim gradom je žarelo vroče majsko sonce in žgoče gredo, kakor da bi bili že sredi poletja. Radovednost me je vabila po mestu, ki sem si ga želel v nekaj dneh ogledati in ga spoznati. A od vsepovsod mi je uhajal pogled na mogočni grad, ki sem ga videval čepeti na griču, nad Rebrijo, kakor da bdi nad mestom. Gledal sem v ostarelo zidovje in videl na njem vihrati dolge jugoslovanske in slovenske zastave s peterokrakimi rdečimi zvezdami in rdeče zastave s srpom in kladivom. Prevzemalo me je in zdelo se mi je, da naših zastav še nikoli nisem videl vihrati tako slovesno.

Zrak je bil segret, razbeljene ulice mesta okrašene z venci, zastavami, urejenimi izložbami in slavoloki. Po njih je kipeče križarila pisana množica civilov in partizanov, ki se je od vsepovsod zgrinjala v mesto.

Zmagoviti mesec maj 1945 se je hvaležno poslavljajal od prestanega gorja, svežih grobov, nedolžnega majskega cvetja in opojnih zmagovalcev. Zdelo se mi je, kot da bi hotel reči, da se takšen, ovenčan z največjo zmago nad najhujšimi sovražniki človeštva, kreposten in kipeč, poln veselja in žalosti obenem ter neizmer-

nega hrepenenja v boljšo prihodnost, ne bo nikdar več vrnil.

Bil je poln radosti, plamtečega veselja, vriskanja, vzklikov, zvokov harmonike, koračnic in pesmi, a obenem oblit z grenkimi solzami in povit v bridko žalost za onimi, ki so jim v boju za svobodo trepalnice za vedno priprle utrujene oči.

Mesto se je kopalo v pridihu ljubezni in sovraštva obenem. Na vsakem koraku sem srečeval srečne ljudi, iz katerih je kipelo zadovoljstvo. Videl sem razborite mladeniče z neomajno narodno in razredno zavestjo, pripravljene za spopad z novimi nalogami in delom. In med vsemi sem srečeval tudi žalostne in strte, ki so rosnih oči žalostni tavali, pozivedovali za ranjenimi in padlimi svojci, ki niso dočakali svobode, za katero so se žrtvovali.

Srečal sem svojega partizanskega tovariša Atoraja z ženo. Vesela sta se peljala pod roko. V gorah mi je tožil, da se ne živ ne mrtev nikdar več ne vrne k njej. Zakaaj, da se mu je izneverila. Navadna počestnica da je, ki se je vdajala Italijanom in Nemcem.

Mlada dama je izgledala lepo ohranjena, čedno oblečena in urejena, ob vsem tem pa vedrega in srečnega videza, saj je zdaj vendar pod roko vodila svojega zakonitega moža-partizana. On, njen mož mi je zdaj z neko zadržano sramežljivostjo razlagal, da mu je žena obvarovala nedotaknjen in neokrnjen dom. Kako srečen da je, ko se je imel kam vrniti.

Blagor ljudem, ki gredo s tako lahko mimo vsega. Z razširjenimi očmi ga je gledala, se prikupno nasmehnila moževim slavošpevom in odšla sta.

Krenil sem po ploščadi od kavarne Evropa proti Bežigradu, a ne daleč. Ob nekem izložbenem oknu sem postal in v njem zagledal knjige in že znano partizansko čtivo. To me je pritegnilo, da sem vstopil. Tu pa sem našel svojo sestro Faniko, Petračevo telefonistko.

Fanika mi je predstavila ženo komisarja Janeza Masela-Lada. Segla sva si v roke, rekla pa ničesar. Njene žalostne oči so se orosile. Umirjeno, kot okamenela je stala za prodajno mizo in me gledala. Njene oči so prosile, naj ji vse in tudi tisto najhujše razložim o njenem možu.

Francka me je tiho poslušala, da ni niti sproščeno zadihala, tolažbe za njo pa ni bilo nobene. Naslonila se je na mizo, zahlipala, zajokala in vzkliknila bolj sebi kot drugim:

»Lado, vrni se! Kaj bom brez tebe?« V obraz je postala prepadena in otožna, kot da bi čutila svojo majavo, negotovo, komaj še upanja vredno prihodnost, zakaj bila je mati dveh otrok, še majhnih in brez vsega.

Začela je šepetati: »Ko bi se vsaj vrnil, pa četudi ves polomljen, popoln invalid, da bi ga le videla, ga slišala dihati in mu stregla. Zelo sva se razumela.«

To žalostno vzdušje je prekinila Ladova sestra Julka, ki je vstopila z ulice v trgovino. A kaj, ko je bila tudi ona odeta v črnino. Francka je še dodala, da sta neobgljena dečka krepka in zdrava. »Mlajši je Lado, izrezan Lado,« in potem je obmolnila.

Segla je na polico, vzela dve majhni knjižici, ju počasi zavila in mi ju dala v spomin, ki ga še vedno spoštljivo hranim. Bile so to Borove pesmi in ustava SSSR. Z odprtimi očmi je strmela vame, rekla pa ni več ničesar.

Čutil sem, da je njeno srce neizmerno žalostno vztrepetal. Vsa je bila strta. Oblaki so ji zakrili sonce. Ničesar lepega in veselega si ni obetala več. Njena duša v mladih prsih je bila vela. Začela ji je naglo hirati in zdelo se je, da jo bo žalost pobrala. Želela si ni ničesar drugega kot svojega moža Lada. Želela je imeti živega ali mrtvega. Vedela je, da je padel za velike cilje, za svobodo in domovino, za razredni preobrat in boljšo Jugoslavijo od one, predvojne, in naposled tudi za svoja sinova, da bi se jima godilo bolje

kot njemu. Vse to ji je bilo v ponos in tolažbo, da je laže razumela.

In res! Francka se je pozneje odpravila na dolgo pot, na Kočevsko. Šla je pod Cerkljavo, Krokra in Krempo, kjer so njenemu Ladu tri partizanske pomladi cvele šmarnice in narcise. V vznožju bučeče Borovške gore na borovškem pokopališču je začela grebsti v zemljo, iz katere je dvignila njegove posmrtno ostanke ter jih prepeljala v domači kraj, da bi jih imela bliže.

Srce ji je trepetalo in tedaj jo je spreletela neka nerazumljiva in plemenita želja, da bi našla najtežjega partizanskega invalida, ga vzela k sebi in skrbelo zanj, ko ji že ni bilo dano, da bi mogla skrbeti za Lada. Tako je tudi storila. Srečujemo jo z invalidom, ki je bil v boju za svobodo ob roki in nogi, veselo življenje pa je hušknilo mimo nje, kipelo in se razplamtevalo v prihodnost. Ob vsem tem se mi je zdelo, da si ovdovela Francka ne želi ničesar drugega kot ohraniti svojega ljubečega moža v lepem spominu, spraviti njuna otroka na noge in ju lepo vzgojiti, da bosta nadaljevala pot od tam, kjer se je korak njunega očeta zaustavil, da bi ga tako nadomestila.

Milan Škerlavaj-Petrač je imel nad vsemi nami svojo staro, gozdno moč. Vsi so se pulili za nas v svobodnem mestu, on pa ni maral ničesar slišati, da bi koga dal stran. Zraven tega pa smo še dolge mesece v svobodi morali delati brezplačno, za golo hrano v menzi. A on je stal pred težkimi in obsežnimi nalogami na čelu začasne uprave tiska, ki jih je utegnil izvajati samo s poslušnimi, discipliniranimi in prizadevnimi ljudmi, v katere je zaupal.

Poldrugi mesec je bil minil, odkar smo se razšli ob znakih harmonike Matije Krkoviča-Tičeta v vasi Stara lipa pri Vinici v Beli krajini. Nekaj tiskarjev je ostalo tam, največ jih je bilo poslanih v Zadar, jaz sem s Petračem in Jokijem krenil na Sušak, partizan Očka pa je bil poslan nazaj v partizanske bolnice k Rudiju Cva-

ru v Osilniško ali Borovško goro. Od tedaj se nisva več videla.

Nekoč te dni nas je Rudolf Ganziti-Grad sklical na dvorišče knjigovезnice v Kolodvorski ulici in velev, naj gremo v vrsto. Še vedno v uniformi, opasani z jermenci in torbico je hodil sem in tja pred vrsto in nam govoril s hripavim, tresočim glasom. Znova je odbiral in razporejal kadre na dolžnosti. Nekaj jih je moral odposlati v tiskarno v Trst in Maribor, ostale je premikal v ljubljanskih tiskarnah, nekaj pa jih je moral odbrati za sindikalne funkcionarje, med katerimi je bil tudi Ludvik Mišmaš-Miško. »Sindikalni kadri morajo biti najbolj prekaljeni, neomajni, razredno trdni,« je kot pribito poudaril tovariš Grad.

Jaz sem moral takrat z ekipami, tovarnjaki in vojaškim spremstvom nazaj v Kočevski Rog. Šli smo praznit skrite bunkerje, v katerih je bilo še kaj blaga, tiska, arhivov in natiskalnega partizanskega denarja. A tega ni bilo tako malo. Iz podzemnih bunkerjev smo odkrivali cele zaboje denarja, jih nosili k cesti in nakladali na tovarnjake.

Ko sem se vrnil v Ljubljano, me je tam čakalo prijetno presenečenje. Čakala sta me brata Peter in Jože. Oba sta bila invalida. Prišla sta iz partizanskih bolnic v Italiji. Prvi je došel kot politdelegat spremnega bataljona Četrte armade, drugi pa je bil še vedno težak bolnik. Še vedno je kazalo, da bo ob roko, v katero je bil ranjen 20. januarja 1945 kot komandant Osme brigade v Malih Lipjah v Suhi krajini. Tedaj je bil že četrtič ranjen, njegovo telo pa je imelo sedemnajst ran. Od tedaj nisem mogel zvedeti ničesar več o njem, niti tega, če je še živ ali mrtev. Oblečen je bil v lepo, snažno in zlikano partizansko uniformo iz najboljšega angleškega blaga, lepo pokrit s titovko, okrašen z odlikovanji in majorskim činom. Toda bolj kot v to sem se zagledal v ranjeno roko, ki mu je ležala pod prsmi, na obvezi za vratom. V obraz

je bil videti bled in prepaden, ob vsem tem pa neizmerno vesel in srečen.

Tedaj je od nekje pridirjala še stra Fanika in ob tem nenadnem snidenju začela hlipati. Odšli smo v menzo. Ta je bila v Kolodvorski ulici, na vogalu Dalmatinove.

Hrana v menzi je bila slaba in komaj zadostna. Po južini smo obsedeli za mizo ob oknu, se ozirali na ulico, obujali spomine na kruto vojno, starše in razdejani dom, s katerim nisem imel še nobene zveze. Nisem vedel, kako se je Očka prebil med hudo zadnjo ofenzivo iz Bele krajine v Osilniško goro, o bratu Ivanu, ki je bil v hrvaških partizanih ni bilo ne duha ne sluha, zlasti pa nas je skrbelo za ubogo mater, ki je po vrnitvi z Raba in Gonarsa s tremi mladoletnimi otroki brez vsega preživljala vojno na domačem pogorišču v Čabranski dolini. Vedeli smo edino to, da se je v hudih bojih tudi po Čabranski dolini odvalila proti zahodu sovražna vojska. Kako radi bi bili vsaj za trenutek, četudi peš, smuknili proti jugozahodu, proti oddaljenemu domu, pa nismo smeli. Vedno smo morali biti pripravljene, nesvobodni v svobodi. A to ni bilo najhuje, ob upanju, da so tudi doma živi.

Bilo je po južini. Kuharice so rožljale z obtolčenimi aluminijastimi krožniki in izrabljenimi žlicami ter vilicami, ko je v menzo dospel vodja ekonomata tovariš Alojz Vončina-Svetozar s svojimi tovariši, razpostavil izvrstne angleške ali ameriške konzerve ter jih začel odpirati. Vedel sem, da so še one, ki smo jih pripeljali iz Zadra in nisem na prigovarjanje Zinke Kisovec in drugih tovarišev dovolil, da bi si jih med seboj razdelili, saj so bile vendar naše. Dovolil sem le, da smo se še, nekje med Vrhniko in Ljubljano, dosita najedli, potem pa smo celotno zalogo do zadnje škatlice izročili v skladišče. Tovariši so godrnjali in mi očitali to pretirano doslednost in natančnost. Grizlo me je, ko so jedli drugi naše kon-

zerve, mojim ješčim tovarišem in tudi meni pa so se ob tem cedile sline. Te ga si dolgo nisem mogel odpustiti.

Ozirali smo se skozi okna na vročo ulico veselega in razbeljenega mesta. Razen redkih izjem smo bili vsi enaki in brez vsega. Nihče ni imel v žepu niti prebite pare. Brez denarja pa se tudi v prostem času ni dalo nikamor, ne v gostilno ne v kino in ne na miting ali kakšno drugo veselico. Še cele mesece nismo dobili nobene plače, ničesar razen brezplačne hrane, ki so nam jo delili v menzi.

S prenočevanji so nas premetavali sem in tja. Sprva je vsaj to kazalo dobro. Prve noči smo prespali na posteljah in po tleh v hotelu Soča, nakar so nas pregnali v Marijanišče, kjer so menda zaradi nas utesnili nune in druge stanovalce, med katerimi so bili tudi iz kazensko poboljševalnega dela. Dogajale so se reči, ob katerih sem začel razmišljati, da ni nič čudnega, če neizprijena mladina z dežele kmalu postane žrtev mesta. A tudi v Marijanišču smo bili kmalu ob kvartir in potem se je moral vsak po svoje znajti. Včasih bi bil zadovoljen, da se utrujen zlekнем na kakem stopnišču. Na povratek domov ni bilo misliti. Nikamor se nismo smeli oddaljevati. Ob vsem tem smo zavidali svojim ljubljanskim tovarišem, ki so tedaj, ob koncu vojne, imeli kam priti.

Sedeli smo v menzi za mizo, premlevali in zrlili na ulico. Mimo okna sta švignila priletna mož in žena. Hitela sta po Kolodvorski ulici proti železniški postaji.

Svojim očem nisem mogel verjeti: »Atek! Mama!« sem vzkliknil. Vsi ob mizi smo planili kvišku. Kot trop majhnih otrok smo zdirjali iz menze, hušknili skozi vrata in se vsuli na ulico. Hiteli smo za njima in ju klicali.

Ko sta zaslišala znane glasove svojih otrok, sta se mahoma ustavila in obrnila, rekla pa nista ničesar, vendar s prijetno presenečenima obrazoma brez besed vse povedala. Že smo pridirjali do njiju. Bila je to največja sreča in toplina. Gledal sem v

njuna zdelana obraza, od sonca ožgana in zagorela, kot da ju še nikdar nisem videl. Drugega za drugim sta objemala in stiskala s svojimi raskavimi in žuljavimi rokami.

Šele ko se je zbrala, je mati vzkliknila:

»Oh, otroci moji! Vojne je konec, svoboda, vas pa ni od nikoder, o vas ne sluha ne duha. Prišla sva vas iskat. Do Kočevja sva pešačila čez gore, od tam pa sva dospela z vlakom.«

Njene oči so se orosile, začela je hlipati in z materinsko toplino jokati. A kako boleče so morale jokati in trpeti tiste matere, ki svojih otrok niso videle nikdar več? In s tem sem jo tolažil.

Zagledal sem se ji v njen spremenjeni, uveli obraz z ljubečimi očmi, ki so se pasle in ustavljale zdaj na tem, zdaj na onem njenem otroku in nas plaho in zaskrbljeno otipavale, kakor da nas ne zaupajo mestu. Moje roke so se samodejno oklenile njene vratu. Pobožal sem jo po licih in jo stisnil k sebi. Njene ustne so se dotaknile mojega lica in zopet sem začutil njene težke roke, ki so se me oklenile. Ob hudo ranjenem sinu je globoko vzdihnila in zajokala. Hip za tem pa se je zagnala še v ostala dva.

Mati je bila oblečena v temno, obnošeno obleko in pokrita je bila s črno, pod brado zavezano ruto, obuta pa v stare zdelane čevlje. To je bilo najboljše, kar ji je ostalo od oblek. O da, imela je tudi ona dosti lepih oblek in čevljev, marsikaj si je bila v Ameriki kupila, dokupila doma in tudi sama sešila. Nekaj teh oblek ji je zgorelo s hišo vred, nekaj pa so jih v skrivališčih našli in pobrali ter pokradli domačini, ki so bili dobri z Italijani. Ostanek njenih stvari, skritih v majhnem sodu v gozdu, pa so po italijanski ofenzivi vzeli partizani.

Očka je stal ob materi in se samo smehljaj. Bil je vesel, da sta nas našla tako složno, skupaj. Medtem ko je mater naše prvo srečanje v svobodi prevzelo, očeta ni toliko ganilo. Očetu se je na obrazu poznala kruta teža vojne. Na zagorelem, suhem obrazu

je bilo nešteto gub in gubic, ki so se mu globoko zajedle v čelo in lica. Videti je bil robot, miren in hladen in ni dal čutiti svoje očetovske zaskrbljene miline kakor mati. Drug za drugim smo stiskali očetovo močno, trdo in hrapavo desnico, ki je bila še vedno krepka kakor medvedja šapa.

Iz menze in z dvorišča knjigovезnice je bilo slišati številne klice Triglavcev, ko so zagledali svojega partizana Očka. Pritekli so k njemu in mu stiskali roko. Stal je med nami, oblečen v hudo obnošeno angleško vojaško uniformo, v kratkem suknjiču in dolgih vojaških hlačah, še vedno pa pokrit s titovko s peterokrako zvezdo. Povedal nam je, da so mu v Kočevju naložili kopico nalog in da mora zopet nazaj v Osilniško, Borovško in Goteniško goro, kjer je partizanil. Tam da bo z gozdnimi delavci in nemškimi ujetniki za logarja, sekal in odpremljal les za obnovo in izgradnjo vasi in mest.

In zdaj, ko sta se nas nagledala, nas slišala in se srečala z mnogimi tovariši in tovarišicami iz tiskarne Triglav, je Očka želel videti Milana Škerlavaja-Petrača. Povedel sem ga po Dalmatinovi ulici do Miklošičeve. Dospela sva do vogala. Tam na številki 6 je bila časna uprava tiska za Slovenijo, kjer je imel urad.

Preden sva potrkala na vrata, je snel z ramen nahrbtnik, si popravil titovko in že izrabljeno angleško uniformo. Ko sva stopila v sobo, naju je sprejela Ančka Kotarjeva ter povedla v sosednjo sobo k Petraču. Segla sta si v roke in se začela objemati. V tem zaželenem pristrčnem snidenju sta si imela veliko povedati. Petrač je želel natanko zvedeti vse: kje je, kaj počne in kako živi. Želel je videti tudi mater in moral sem odhiteti ponjo, zatem pa nas je pospremil na Kolodvorsko, med ostale člane njegove tehnike.

Potlej pa so se pričele stare zgodbe, kako smo s Triglava v zadnjem trenutku odnesli kožo in zatem rešili

partizansko tehniko z Roga ter jo med frontnim ognjem prepeljali v zaledje. Nekateri so trdili, da smo napravili čudež, ko smo se uspeli rešiti iz take nevarnosti. Vsi pa so še vedno pogrešali komisarja Lada in menili hkrati, da ga je v kruto smrt zavedla predrzna samozavest.

Očka in mati sta bila preveč utrujena, da bi šla z nami po mestu in si ga ogledala. Zato smo se vrnili v menzo in začeli z družinskimi pomenki.

Dopovedovala sta, naj se vendar že vrnemo, saj je vojne konec. Treba se je zagristi v pogorišče in zgraditi hišo ter obnoviti potočni mlin. Njive da sta vse preorala, posadila krompir, zasejala koruzo, jari ječmen in pšenico. Težko da je šlo, ker ni orodja in ne oračev. A tudi gnoja nista imela. Kljub temu pa letina dobro kaže, zakaj zemlja je spočita. »In zdaj je tu že košnja. Kako naj sama vse to postoriva?« sta poudarila. Ničesar več nista rekla in s tem vse povedala.

Nemo smo ju gledali, zatem pa začeli dokazovati, da se ne smemo vrniti domov, saj smo vendar še vojni obvezniki, a ostankov poraženih sovražnikov da ni malo.

Mati je bila kmalu naveličana našega lahkega opravičevanja in smradnega mesta. Ko sem ob tem srečanju poslušal in gledal starše, sta se mi zasmilila, saj bi jo vsi najraje odkurili z njima, si zgradili dom in zaživel kot nekoč, pa nismo smeli. In razen z golo hrano v mestu nismo bili preskrbljeni z ničemer.

Občutil sem njuno skupno žalost in skupno bolečino, kot da nas izgubljata. Bila sta že stara, še bolj pa izčrpana, brez vsega, prepuščena sama sebi, z grobo, pusto zemljico, med ruševinami požgane domačije! Mi, otroci, pa nismo mogli in nismo imeli ničesar, da bi jima pomagali, razen golega idealizma.

Medtem ko so se rušili materini in očetovi načrti, za katere se le nismo dovolj zmenili, smo mi mladi čakali

novih nalog in spopadov ter ostali zvesti partizanski prisegi, kar pa je vse šlo mimo bolečine naših ostarelih staršev.

Oče in mati nas nista rada prepustila mestu. Menila sta, da je vsako mesto več ali manj izprieno. Ko pa je mati dojela, da se še ne smemo vrniti domov in da delamo za golo hrano, so njene oči postajale zaskrbljene in plahe, dasi je bila dolga leta pri tujih ljudeh za deklo. Zaslutila je, da nas osvaja mesto, ki mu ni nikdar kaj prida zaupala. Vedela je, da se, čeprav nehotе, oddaljujemo do nje in doma ter da nas po malem že izgublja.

Samo eno noč in en dan sta starša vzdržala med nami v Ljubljani. Zgnetli smo se v majhni sobici semenišča in prenočili, a materina ušesa so nezadržno lovila hrup iz sosednjih sob in hodnika, od koder je bilo slišati fante in dekleta. Zjutraj sta se odločila, da gresta domov. Spremljali smo ju v menzo na Kolodvorsko ulico. Razen te naše uboge menze v mestu ni bilo kraja, kamor bi lahko peljali svoje starše, dasi ni manjkalo gostišč, zakaj vsi skupaj nismo premogli toliko, da bi si starša kje drugje lahko privoščila en sam skromen zajtrk. In vendar nismo tarnali. Vsi skupaj smo bili zadovoljni, da se je končalo strašno vojno zlo. Prevzemali so nas občutki zmage in svobode, ki nas je napajala z vsem svojim sijem. To nam je bilo ljubše od vsega, ko smo se poslušno lotevali novih nalog in naporov.

Dvakrat se je primerilo, da sta nas dvignila, pa sta se spet usedla. Šele zadnji čas pred odhodom vlaka smo ju spremili na glavni kolodvor. Odrinili smo po Kolodvorski ulici in se zrinili med množico potnikov po hodniku postajnega poslopja na peron. Tu se je zgrinjala množica z vseh strani in razhajala obenem. Vozovnice ni bilo s čim kupiti. K sreči je tedaj tudi železnica brezplačno vozila partizanske potnike.

Odhiteli smo po peronu proti jugu, na slepi tir, kjer je čakal osebni vlak za Kočevje. A v kompoziciji je bilo

več tovornih vagonov, opremljenih s klopmi za prevoz ljudi, kakor pa osebnih. Vsi vagoni pa so bili izdelani, prestreljeni, zunaj in znotraj umazani in zanemarjeni, a vendar okrašeni z vencami iz smrečja, zastavicami in plakati z osvobodilnimi gesli. Tudi lokomotiva je bila vsa ranjena in zakrpana, a lepo okrašena, v ospredju pa je imela veliko znamenje srpa in kladiva. Starša sta se povzpela na vagon in se prirnila k oknu vagona, mi pa smo jima s tesnobo v srcih mahali v pozdrav, dokler smo ju videli, ko je vlak odhrumel proti Kočevju. Nato smo se razšli. Nismo

smeli več misliti, kako sta se starša vračala po dolgi, mučni poti proti požganemu domu, tako obupno sama. Medtem ko smo mi, njuni otroci, iz noči v noč delali v mestih, sta z lastnimi močmi obnovila dom in gurala po zemlji, v želji da se vrne vsaj eden od nas, njunih osmih otrok. A tega žal nista dočakala. Le med počitnicami smo jima utegnili prihiteti v pomoč, dokler se jima niso za vedno zaprle utrujene oči in so hišna vrata zajokala, ko se je osameli dom za njima zadnjič zaprl, a niso bila edina.

Pesem

Pesem
je sreča in veter,
je temen oblak.
Je zvezdni utrinek,
je prvi korak ...

Pesem
je solza boleča,
je srca utrip.
Je vsak naš trenutek,
je nežnost in hip ...

Pesem
je rojstvo, življenje,
je sonce brez črt.
Je večnost in sanje,
je sodba in smrt ...

Saj nisi takšna

Saj nisi takšna
kot drugi
mislijo ...

Saj nisi takšna,
kot drugi
hočejo ...

Zato sem miren,
zato sem srečen.

Zato odveč je
vsak prepir.
Zato sem
z mislijo pri tebi —
vsak večer,
vsak večer!

Kotanja

Ne išči
pomoči.
Ne boš dobil
nasveta!

V betonu hladnem
so sočutja
otopela!

Vesti
so službeno
odsotne.

Svetá kotanja
v zlobi
prekipeva ...

Lagerska številka

Zdaj že ostarela roka
šolarčkom na tablo riše:
zvezde majhne in velike,
sonce z dolgimi lasmi ...

Pod rokavom pa kriči
črnosiva lagerska številka ...
O grozotah priča in o mukah
tistih davnih, davnih dni.

RUDI ROBIČ

Rožni študenec

V bližini Kočevja je študenec, ki je imel čudežno moč. Kdor je pogledal vanj, je videl v vodi osebo, ki mu je bila v življenju namenjena. Poleg tega se mu je izpolnila želja, ki jo je tedaj izrazil.

Zato ni čudno, če je hodilo k studencu veliko ljudi. Toda bili so le redki, ki so našli pot do njega, zakaj obdajalo ga je trnje, ki je bilo gosto, da se je človek le s težavo prerinil skozenj. Pa tudi vsaka sled, ki jo je puščal za seboj, se je sprti zbrisala, za kar je skrbela vila, ki je prebivala v grmovju. Le-ta je bila nevidna in je vodila vsakogar po trnju sem in tja toliko časa, da je omagal. Uspel je le tisti, ki je zdržal do konca. Tako je vila spoznala, kdo je prišel tja s pravim namenom in je vreden, da se zazre v čudežno vodo.

K studencu so hodili le revni; pri bogatih je bila navada, da so neveste izbirali starši. In le redkokdaj se je zgodilo, da se sin ni pokoril njihovi želji.

Pa se je nekega dne sin bogatih staršev zaljubil v preprosto, revno dekle. Dekle je bilo veselo, a presenečeno; ni moglo verjeti, da bi bilo res, kar ji je govoril. Pa se je branila: »Ne, ne, saj ne more biti... prerevna sem za-

te... Tvoji starši me ne bi nikoli sprejeli za svojo.«

Toda mladenič ni odnehal; in med njima se je vnela ljubezen.

Ko so zvedeli starši, so se spravili nad deklico in jo pestili toliko časa, da je privolila v vse, kar so hoteli.

Potem je preteklo veliko časa, preden sta se spet našla; deklica se ga je izogibala, ker ni hotela prelomiti besede, ki jo je bila dala njegovim staršem. A jo je mladenič nekega dne le presenetil, ko se ga je najmanj nadejala.

»Preljuba...!« ji je rekel, »zakaj bežiš pred menoj? Ne zdržim več brez tebe! Rajši umrem, ko da bi moral še naprej trpeti...«

»Tudi z menoj je isto...« je zajokala. »A kaj naj storiva?«

»Pojdiva k studencu v trnje! In če pripadava drug drugemu, se bova združila in nihče naju ne bo mogel več ločiti.«

»Pojdiva!« je vzkliknila deklica.

Prijela sta se za roke in stekla naravnost proti grmovju, ki je obdajalo študenec.

Brez obotavljanja sta se spustila v trnje. Hodila sta in hodila, a se jima je zdelo, da sta vedno na istem mestu. Mislila sta, da bo ves trud zaman. Vendar nista odnehala. Ko sta bila že vsa raztrgana in krvava, se je pred njima odprla jasa, na kateri sta zagledala študenec. Zazrla sta se vanj in videla v njem drug drugega... Hipoma ju je utrujenost minila: bilo jima je, ko da bi poslušala skrivnostno melodijo, ki jima je napolnila srca z radostjo in hrepenenjem. Objela sta se in v strahu, da ju ne bi spet ločili, sta si zaželela, da bi umrla in ta-

ko ostala skupaj za vedno...

In res, ko so ju ljudje našli, sta ležala tako tesno objeta, da ju niso mogli ločiti. Pokopali so ju kar tam, in rekli: »Naj ju trnje boža, saj rože jima niso bile naklonjene...« In glej čudo! Komaj so grob zasuli, so ostrmeli; namesto trnja jih je obdajalo morje rdečih rož. Tako živo so cvetele, da se je zdelo, ko da tekmuje cvet s cvetom in da hoče izraziti vso lepoto, ki je ostala v srcih obeh, ki so ju pokopali...

Odslej so rože cvetele leto za letom in ljudje so jih prihajali občudovat. Tako so bile lepe, da si jih je vsak zaželel. Zato ni čudno, če so jih začeli izkopavati in odnašati s seboj.

Ponje so prihajali ponoči ali ob nevihtah — in tako je izginil tudi zadnji rožni grm...

Vse to je že zdavnaj pozabljeno. O tem priča le še ime Rožnega studenca in tihota, ki vabi zaljubljene pare. Pravijo pa, da vsak, ki pride tja s pravim namenom in se zazre v študenček, občuti srečo in vidi rože, ki cveto le njemu in njegovi izvoljenki...

v oazi domovine

v oazi domovine
sem si sezidala hišo
in nebo sem prevrnila
v izvirek čiste vode,
da se je potopilo vanj,
modra zenica na beločnici krasa.

v prozornem zraku senc
lebdí soglasje živih src,
ujetih v zven zvonikov,
ki se kot zvezdni kraki
dvigujejo iz rdečega pejsaža streh.

o, domovina mater in krvi,
v tvoji oazi smo,
otroci tvojih čvrstih skal,
ki smo te zaznali
ob dotiku toplih žarkov
in tuljenju šakalov
v snežnih metežih.

napajamo se z vodo tvoje bolečine,
bistro in okrepljujočo,
ki se ponuja iz kamnitih čaš
ob vsaki tvoji prašni poti.

v težki rdeči prsti spe vojščaki
v brezlesnem snu,
v preperelem lodnu
in iz njih rasto plodovi,
težki v soncu in opojni v zraku.
v oazi domovine stoji moja hiša,
beli oltar kamenja
in polja odpirajo soncu
dolge vijuge brazd,
v nekem ranem jutru preorane.

prebujenje

kako je polna prst,
ko v mraku delam gaz;
ne vdaja se
pod mojimi dotiki.
vsa je še budna
in nabrekla
v prsi iz pašnikov.

v soncu je zorela
in se pojila z dežjem.

v vodah okrepljujočih
je hladila svoj obraz
z lasmi iz žit in trav.
v zametih žalosti
se je izgubljala,
ko je v verige okovana
se nemo pozibavala
nad upepeljenim molkom,

od zemlje k zemlji

nasvidenje,
prozorna reka,
od tvojih gladkih
mozaikov
se poslavljam,
ko se po brvi
nad slepečo vodo
vračam proti
daljni krožnici
svojega obzorja.

romboidne sence
me trgajo po svojih
ostrih kotih
in vlakna mojega telesa
prehajajo počasi
skozi sito sonca.

tam daleč na obzorju,
kjer brv se
kakor mavrica
pripenja na okope
počrnele zemlje
in so vse lestve
speljane le navzdol,
se bom po njih brzicah
spustila proti prsti.

visoko proti nebu
se bo vil moj dim.

to bo kadilo mojega spomina.

med pogonišči in osatom
v tistih dneh,
ko so se zvezde
skrivale za dimom
in pajčevine iz krvi
so se razpredale v prebujajočih
jutrih.

zdaj so se spet
odprle školjke brazd,
ki jih je plug
zarezal v zeleneče jutro,
da bi po njih
raztrosili semena,
po temnih kaščah
živa
in
klijoča.

marjanca colarič

Pesmi

1.
Samo od časa do časa
sonce še sveti,
težak sem, neroden,
obdan z leti.
Letel bi,
pa še plavam težko.
Med mladimi se počutim
kot hlod, ki leži na obali.
Kaj je res in kaj ni res,
to presodite sami.
Milosti vas ne prosim,
med vami mladost si krepim.
2.
Beseda na besedo,
grmada na grmado,
estrada na estrado,
plan za planom,
dan za dnem
in še in še za čem.
Za kaj, kako in kdaj,
po čem,
se odpirajo potrebe?
Danes vojna, jutri mir,
nato potres
na tira iz tira v tir.
3.
Družba bingl, bangl,
ima profit od mode,
kar je kič, posnema,
in narobe.
Klapo svojo olepšuje
in svoj meh veselo nateguje.
Danes je to bando
že težko razbiti,
ker ni nihče več takšen,
kot bi moral biti.
Pa vendar smo še na pravi poti,
saj na izviru vode
še nihče ne moti.
4.
Vsaka vas
ima svoj kres,
vsaka ura svoj čas,
vsak človek svoj glas
in vsaka senca
svoj jaz.
5.
Dopovedujemo si,
da smo več kot sloni
med vsemi sloni.
Smešna bitja smo,
opicam podobna.
Sebe in druge spoznavamo,
smo grobi in nežni,
večkrat nadležni;
prstom gledamo skozi prste,
žive dvigujemo,
mrtve pospravljamo v krste.

PETER VOVK

Poetična skica narave . . .

Razprostrt lišaj
krasi stari panj,
pečat samote.

Vlažen les
draži nos,
prijetno diši po smoli.

Veter je zaljubljen vase,
tiho šumlja,
oplaja cvetlice.

Vsepolno sledi v zemlji,
prepletajo se,
iščejo ena drugo.

Osenčena tla,
iglice in zavese vej,
okrašeno plesišče.

Prav tiho,
se pelje v svoji kočiji
gozdni lazar.

Srebrn, zvonki glas
se razliva med vejami,
taščica poje.

Uho je polno
ptičjih glasov,
črtasti liki plesočih mušic.

Čudovit čas je to,
vse je tiho,
v pričakovanju.

Ne hodim več po stezi,
sanjam,
utrudile so se oči.

Ne vem več,
kje stojim,
prevzema me lepota jutra.

RUDOLF MOHAR

Melanholija

V opojni mrak kipe gore,
na polju žita, rože spe,
le drobni murenčki cvrče.

Na nebu zvezde trepere;
tak tihe, čiste se mi zde,
da k njim zasanja se srce . . .

FRANC OZBOLT

Bela krajina

Breze, breze, same breze.
Belokranjske deklíce,
breze, breze, bele breze,
v sončnih steljnikih brste.

Od Grabrovca prek Butoraja,
tja prek gričev v nedogled.
Stelja, breze, breze, stelja,
prečudovit opojni svet.

Ob Cerknškem jezeru

Pred mano jezero svetlo leži,
na njem se nešteto kristalov iskri:
vse polno je biserov jezero to;
ko da je tamkaj nov svet in nebo!

Da mogel, kot ptič bi peruti razpel,
med bisere svetle tja poletél!
Tam kot labod bi med valčki veslal
in čist bi, čist kot kristal postal.

In na jasah
tam med brezjem,
se vasice nam bleste,
kakor cvetke na preprogi
med zelenje vtkane ste.

Venec hribov te obdaja,
da ozaljšal bi ta svet,
na podnožju vinorodnem,
je med trsjem hramov splet.

O, prelepa Bela krajina,
misli k tebi mi hite.
še v sanjah v daljnih krajih
v hrepenenju vračam se.

OGLEDALO ČASA

MITJA BRODAR

Odkritje iz stare kamene dobe na Kočevskem

Ledena doba, s katero se časovno precej natančno ujema stara kamena doba, je trajala približno 1 milijon let. Napačna bi bila predstava, da je led prekril vso zemljo. Šlo je le za ohladitev, maksimalno znižanje srednje letne temperature naj bi bilo okrog 8° C. Zato je večni sneg prekril tudi nižje predele gorovij in je led napolnil gorske doline, predvsem pa se je ledena tečaja razširil prek Skandinavije in Baltiškega morja celo v Nemčijo. Alpe tečaja razširil prek Skandinavije in Baltiškega morja celo v Nemčijo. Alpe so dobile samostojen leden pokrov, ki je segal do nižin. Gozdovi take ohladitve niso vzdržali in so se morali umakniti daleč proti jugu. S tem so bile prizadete tudi živali in so ostale le tiste vrste, ki so mogle živeti v takih pogojih. V začetku so mislili, da je bila ledena doba enotna, nadaljnja raziskovanja pa so pokazala, da temu ni tako in da se je led večkrat širil in spet umikal. Med posameznimi poledenitvami pa so bile tople dobe, podobne današnji. Nekoliko manjše oscilacije ledu oziroma temperature pa so bile tudi v teku posameznih poledenitev.

Alpska poledenitev je segala tudi na prostor današnje Slovenije. Na področju Julijskih Alp so bile doline polne ledu in njegov zadnji jezik je segal do Radovljice. V Kamniških Alpah je bilo podobno. Večja ledenika sta bila v Kamniški Bistrici in Logarski dolini. Manjša lokalna ledena področja so bila tudi na Snežniku in drugod. Zadnja otoplitev je vse to stopila in le skromen ostanek imamo še pod vrhom Triglava.

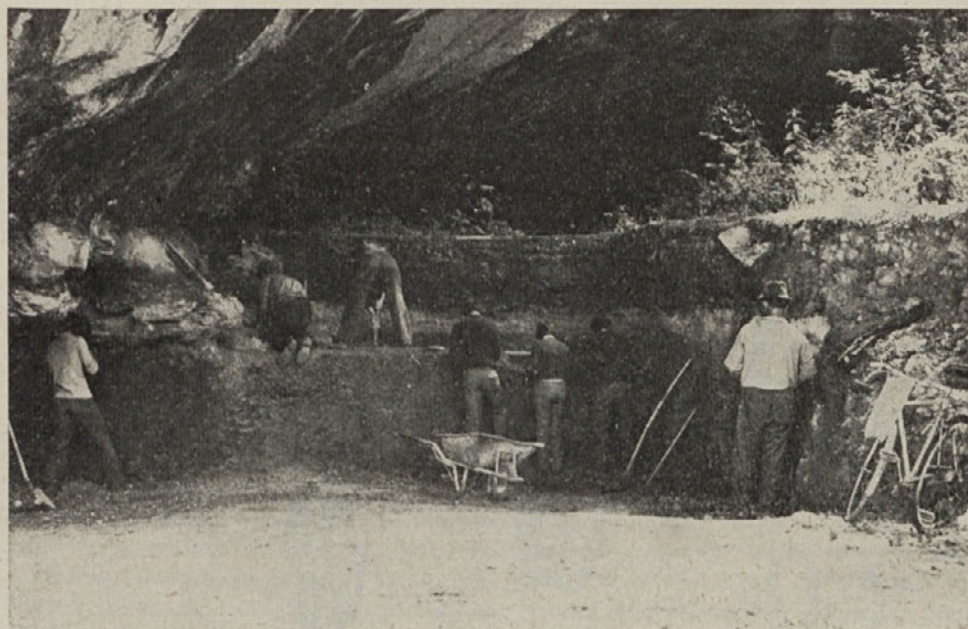
Približno v začetku ledene dobe najdemo tudi prve sledove človeka, najprej v Afriki, kmalu pa tudi v Evropi. Pri nas v Sloveniji iz teh časov še nimamo nobenih najdb. Najstarejši sledovi so bili odkriti v Betalovem spodmolu pri Postojni, in sicer iz predzadnje poledenitve, stari kakih 150.000 let. V Betalovem spodmolu imamo tudi ostanke iz zadnje medledene dobe. Druge postaje, kakor taka najdišča označujemo, pa so mlajše. So iz toplega presledka zadnje poledenitve, predvsem pa iz drugega dela oziroma končne faze zadnje poledenitve.

Več kot 40 let sistematičnega iskanja je dalo v Sloveniji komaj 30 postaj. Če dodamo, da poznamo pri nas iz kasnejših arheoloških obdobij preko 3000 najdišč, to zelo jasno pove, kako redke so ledenodobne najdbe.

V prizadevanju, da bi poznavanje ledene dobe in človeka v njej bilo v Sloveniji bolj enakomerno, je bilo raziskovanje pred leti usmerjeno tudi na Dolenjsko. Med drugimi poskusnimi izkopavanji je bilo eno tudi v dolini Kolpe.

Visoko nad Žurgami v Polični jami smo poskusili, toda rezultat je bil žal negativen. Ob teh vožnjah v dolino Kolpe v letu 1961 sem se ustavil tudi v Kočevju oziroma v Željnah in si ogledal Željske jame. Takoj je bilo jasno, da je tudi tukaj treba poskusiti. Do tega prvega poskusnega izkopavanja v Ciganski jami je prišlo že leta 1963. Tokrat je bilo delo uspešno. Odkrili smo sledove bivanja ledenodobnega človeka v tej jami (glej Arheološki vestnik, XV—XVI, str. 172—174, Ljubljana 1964—1965). Zaradi tega je seveda moralo slediti pravo raziskovanje. Vendar je minilo več let, preden so bili izpolnjeni vsi pogoji, da je bilo mogoče z delom začeti. Leta 1971 je bila prva in potem je sledila vsako leto približno enomesečna akcija. Glavnino sredstev je dala Raziskovalna skupnost Slovenije, manjši del pa sta prispevali še Slovenska akademija znanosti in umetnosti ter Temeljna kulturna skupnost v Kočevju.

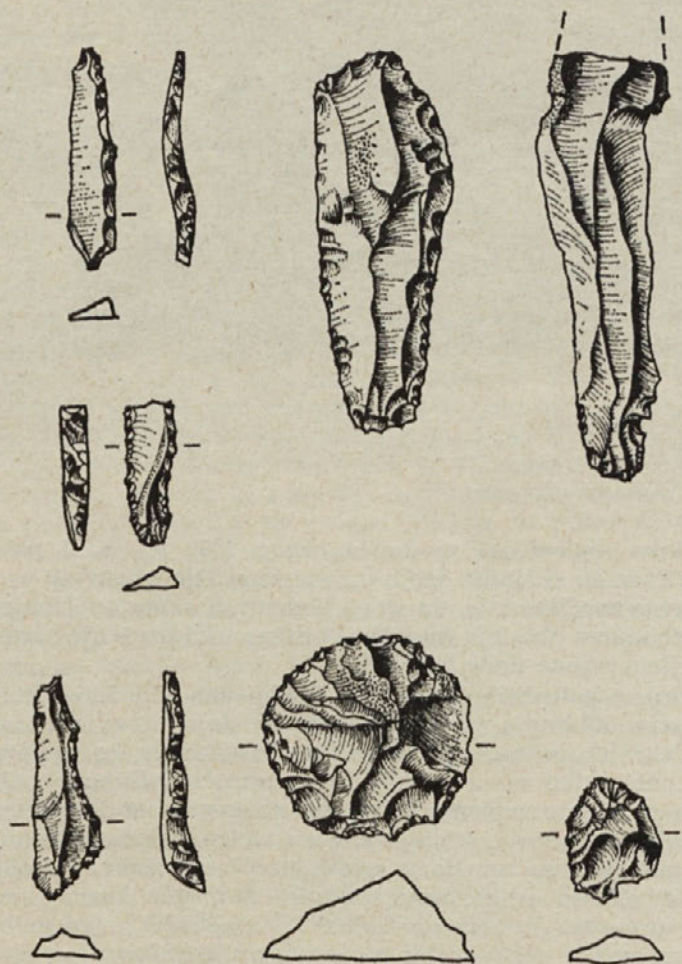
SLIKA 1: EKIPA PRI DELU V CIGANSKI JAMI

Stara kamena doba (paleolitik) se konča okrog 8000 let pred našim štetjem. V vsem tem času so si ljudje svoje orodje in orožje izdelovali predvsem iz kamna in glavna značilnost je, da so ga obdelovali samo s tolčenjem. Ko se po krajšem prehodnem obdobju (mezolitik) začne tudi brušenje kamna, je to že začetek mlajše kamene dobe (neolitik).

V starem in srednjem paleolitiku so orodja oblikovana iz jeder oziroma širokih odbitkov. Način odbijanja in obdelovanja ni dajal dosti možnosti razvoja. Zato je le-ta skrajno počasen. Nove možnosti nastanejo, ko se pojavi v začetku mlajšega paleolitika nova tehnika, ki omogoča odbijanje ozkih odbitkov. Prinesel jo je »homo sapiens«, ki v tem času nastopi in zamenja neandertalca. Njegova prva kulturna stopnja je aurignacien (pri nas v Potočki zijalki in Mokriški jami), ki se razvije v gravetien. V klasičnih področjih paleolitskih raziskovanj sledita aurignacieniu solutréen in magdalénien. (Imena kulturnih stopenj so pretežno povzeta po francoskih najdiščih, kjer so bile prvič odkrite oz. spoznane.) V naših krajih pa je razvoj drugačen. Imenovani

kulturni stopnji nas nista nikoli dosegli, pač pa se je gravetien obdržal vse do konca ledene dobe, ko povsod — seveda v raznih variantah — nastopi mezolitik.

Raziskovanja v Ciganski jami (slika 1) sicer še niso v celoti zaključena, vendar že lahko trdimo, da so rezultati zelo zadovoljivi. Odkrita je bila nova postaja gravetienske kulture, ki smo jo doslej poznali iz nekaterih jam v Pivški kotlini (Županov spodmol pri Sajevc̃ah, Jama v Lozi pri Orehku, Ovčja jama pri Prestranku itd.). Kulturna ostalina iz Ciganske jame je za naše slovenske razmere še kar bogata. Odkritih je bilo okrog 1400 predmetov. Gre predvsem le za kameno orodje, saj imamo v celem inventarju le 4 koščene predmete. Vsak predmet pa ni orodje, velika večina so le odbitki, ki so bili sicer odbiti toda ne dalje uporabljeni, ter luske, ki so odletavale pri odbijanju in izdelavi pravih orodij. To se ujema s splošno ugotovitvijo, da je med najdenimi predmeti le nekaj odstotkov pravih orodij. Odbijanje ozkih klin, kar je značilno za ves mlajši paleolitik, je v gravetienu že precej poudarjeno. Te so potem obdelali oz. priredili v razna praskala, vbodala, rezila in drugo. Posebna značilnost gravetienske kulture so klinice s topim hrbtom. V splošnem velja, da so številni tudi izdelki iz kosti, toda v slo-

SLIKA 2:
NEKAJ PRIMEROV
KAMENEGA ORODJA
IZ CIGANSKE JAME

venskem gravetienu so koščeni predmeti zelo redki. Tako tudi v Ciganski jami, kjer smo odkrili, kakor že rečeno, le štiri koščena šila. Umetniških izdelkov, to je v kosti vrezanih živalskih ali drugih podob in raznih okraskov, ki so drugod v tem času že številni, pa pri nas sploh še ne poznamo. Nekaj artefaktov, kakor orodja imenujemo, je prikazano na sliki 2. Gotovo vzbuja pozornost, da so vsi zelo majhni. Ni še v celoti jasno, kako so vsa ta orodja uporabljali. Ljudje v ledeni dobi so gotovo uporabljali tudi les, toda les se pač ne ohrani. To se zgodi le izjemoma (npr. v Lehringenu v Nemčiji so našli preko 2 metra dolgo leseno kopje).

Število ohranjenih živalskih ostankov ni veliko, kažejo pa vendar jasno, da so bili takratni prebivalci Ciganske jame lovci. Predvsem so lovili jelene, pa tudi srne in alpski svizci so bili pogosto na vrsti. Druge živalske vrste so redke. Paleontološke obdelave, ki bo pokazala, za katere vrste jelenov gre, še ni, vemo pa že, da je vmes tudi severni jelen. Ta vrsta, ki živi danes le na skrajnem severu Evrope, in alpski svizec, ki živi zdaj le v visokih gorah blizu večnega snega, potrjujeta, da je takrat bila klima v naših krajih mnogo hladnejša od današnje. Gozdovi niso mogli uspevati in je imela pokrajina tundrski oziroma stepski značaj. V tem času je živel pri nas tudi mamut, ki se otoplitvi po koncu ledene dobe ni mogel prilagoditi in je izumrl. V Ciganski jami ga sicer nismo ugotovili, vemo pa to iz drugih najdišč, npr. Nevlje pri Kamniku. Tudi na podlagi še drugih argumentov, analiz lesnega oglja in podatkov, ki jih razberemo iz jamskih plasti, moremo dati okvirno datacijo. Ciganska jama je bila poseljena v času zadnjega viška würmske (zadnje) poledenitve ali kmalu po njem. V absolutnem merilu bi to bilo nekje okrog 20.000 let nazaj.

Poleg teh glavnih je Ciganska jama dala še vrsto drugih zanimivih rezultatov. Izrazito gubanje plasti je že samo po sebi zanimiv pojav. V Ciganski jami pa smo ugotovili celo več faz tega gubanja. Skoro meter pod glavno kulturno plastjo je bila v zadnjih letih ugotovljena še ena kulturna plast, torej neka predhodna poselitev. Plast je sicer revna, vendar se zdi, da gre za isto kulturno stopnjo, časovni interval med obema najbrž ni velik. Zanimivo pa je, da ju loči debela plast naplavljenе ilovice, kar pomeni, da se je voda, ki je prej že zapustila jama, ponovno dvignila in pregnala prebivalce s tega območja. Iz poskusnih izkopov vemo, da se voda še danes ni spustila do nivoja, ki ga je nekoč, vsaj ob začetku würmske poledenitve, ali celo prej, že dosegla.

V času terenskega dela v Ciganski jami so bili številni popoldnevi izkoriščeni za razgovore z domačini, za ogledе terena in za iskanje novih jam. Rezultat teh prizadevanj je žal skromen. Le v nekaterih je bilo umestno izvesti poskusno izkopavanje, toda rezultati so vsi negativni. Večina obiskanih jam pa sploh ne prihaja v poštev za paleolitska raziskovanja.

Zgodovinski oris žagarstva na Kočevskem

UVOD

Lesno gospodarstvo na Kočevskem je mnogokrat odločujoče vplivalo na kultiviranje kočevske pokrajine. Od naseljevanja pa vse do zadnje vojne je bil obstanek in napredek odvisen od izdelkov domače lesne obrti in žagarskih proizvodov.

Na Kočevskem lesna predelava vse do današnje dobe ni krenila v finalno predelavo lesa. Razvila se je le primarna, to je žagarska proizvodnja. Tudi kasneje, ko je drugod v svetu žagarstvo že prehajalo v finalizacijo lesnih proizvodov, se je kočevsko žagarstvo povzpelo šele do modernejšega polnojarmenika in največ do luščilnega stroja in lesne stružnice. Napredka te panoge tudi po zgraditvi kočevske železnice ni bilo. Ta zaostanek v razvoju ima svoje vzroke v odmaknjenosti od tržišč in v slabih prometnih razmerah. Poleg tega pa je bil vzrok tudi v tem, da je večino parnih žag zgradil takratni veleposestnik Auersperg, lastnik velikih gozdov, ki je imel cilj iz gozda iztržiti kar največji dohodek. Sečno lesa in žage je oddajal v zakup raznim tujim lesnim trgovcem, ki so žage in gozd neusmiljeno izkoriščali zgolj za svojo korist. Žage so pogosto prehajale iz rok v roke in se nihče ni brigal za razvoj lesne predelave.

PRICETKI MEHANIČNE PREDELAVE LESA

Začetki mehanične predelave lesa so zabeleženi šele s pojavom žag, ki so vse do 19. stoletja na vodni pogon. Kraj in čas nastanka prve vodne žage v svetu nista točno dognana. Navedb je več in bi jih bilo preobširno navajati. Kot industrijski obrati pa se pojavijo vodne žage v 17. stoletju, ko so se razširile skoraj po vsej takratni srednji Evropi.

Žaga na vodni pogon je prišla k nam prek Benečije in se zaradi tega tudi imenuje južno od Brennerja in Triglava »venecijanka«, izpeljanka iz imena Venecija.

Kdaj in kje je bila zgrajena prva vodna žaga na Kočevskem, ni znano; morda v času, ko se je Kočevska, predvsem dolina Kolpe in Cabranske, prometno odpirala proti jadranskim me-

stom — Reki in Trstu in so ta mesta potrebovala večje količine žaganega lesa.

Na področju današnje kočevske občine lahko štejemo za najstarejše vodne žage v Dolenji Žagi pod gradom Kostelom, v Dolu pri Predgradu in pri Srobotniku v gornjem toku Kolpe nad Kužljem. Prva in zadnja sta v ruševinah že nad 70 let. Prvi dve žagi sta bili zgrajeni za potrebe graščin in podložnikov, medtem ko je bila žaga v Srobotniku postavljena že tudi za trgovino. V 14. stoletju ustanovljena železarna v Cabru je prav gotovo imela v svojem sklopu tudi vodno žago. Iz zgodovine kolonizacije Kočevske v 14. stoletju je možno sklepati, da so tudi na tem področju zgradili vodno žago ob Rinži. Iz 18. stoletja je znano, da je v Kočevju na levem bregu Rinže, nižje od mostu, ki vodi proti Rudniku, obratovala mestna vodna žaga. V 18. in 19. stoletju pa se pojavijo žage venecijanke še drugod ob kočevskih vodah. Ta čas zasledimo ob Kolpi poleg že omenjenih še vodne žage v Poljanski dolini, na Kostelskem v Zlebeh, Gorenji Žagi, Slavskem lazju ter na Osilniškem v Bosljivi loki in v Cabranski dolini. Ob Rinži pa se pojavijo v Mahovniku, na Bregu in v Slovenski vasi. Vse te žage še niso bile industrijski obrati v kasnejšem pomenu.

PARNE ŽAGE NA KOČEVSKEM

Opremljenosti pranih žag ne bomo podrobno opisovali, ker bi bila vsebina preobširna. Prve industrijske parne žage, ki so na Kočevskem obratovale v 19. stoletju, so bile opremljene z lesenimi in le delno z železnimi venecijanskimi jarmi in z navadnimi krožnimi žagami preproste izdelave. Razlika med vodno žago venecijanko in industrijsko parno žago, opremljeno z venecijanskim jarmom, z vpetim enim ali dvema žagnima listoma, je bila samo pogonska moč parnega stroja namesto vodnega kolesa. Šele v zadnjih letih minulega stoletja se pojavijo polnojarmeniki na Kočevskem, ki so imeli v jarem vpetih po več žagnih listov. V tem času se izboljšuje tudi ostala strojna oprema in tako povečuje zmogljivost in kakovost industrijskih parnih žag. Z večjim prodorom tega osnovnega žagarskega stroja (polnojarmenika) v dobi med vojnama (1918—1941) so vodne žage venecijanke in venecijanski jarmi v industrijskih žagarskih obratih izgubljali svoj prvotni pomen, vendar jih še niso povsem zanemarili. Zmogljivost današ-

njega polnojarmenika v primerjavi s takratnim pa je več kot petkratna. Pogonsko moč so dajali parni stroji različne moči, ki so bili prilagojeni strojnim obremenitvam obratov.

1. Parne žage v Kočevju

Prva parna žaga na Kočevskem je bila zgrajena v samem mestu Kočevju leta 1844. To je prva parna žaga te vrste na takratnem Kranjskem. Zgrajena je bila na parcelah trgovca Ivana Kozlerja na kraju, kjer je sedaj avtobusna postaja. Zgradil jo je trgovec in posestnik Ivan Braune. Žaga je imela dobro surovinsko zaledje, saj je bila v neposredni bližini Fridrihštajnskega gozda. Vendar ta žaga v lesnem in v splošnem gospodarstvu Kočevske tedaj še ni prišla do večje ekonomske veljave, ker je bil transport žaganega lesa z vpregami, bodisi proti Ljubljani, še bolj proti Reki in Trstu, otežkočen in drag. Ta žaga je prenehala obratovati v predzadnjem desetletju 19. stoletja.

Naslednica prve parne žage v Kočevju je bila zgrajena v času gradnje kočevske železnice (1890—1893). Zgradili so jo na desnem bregu Rinže blizu kamnoloma. To je bil že večji obrat in sodobnejše opremljen z dvema polnojarmenikoma novejše izvedbe. Okoli leta 1906 je ta žaga pogorela skoraj do tal. Vso strojno opremo, ki je ostala po požaru, je kupil lesni trgovec Anton Kajfež iz Kočevja. Ta ja zgradil novo žagalnico na takratnem travniku med današnjo Cankarjevo ulico in Kolodvorsko cesto ob sedanji Šeškovi ulici in so vanjo prenesli vso strojno opremo. Obratni prostor žage s skladiščem žaganega lesa je bil razpotegnjen čez Kolodvorsko cesto do kolodvorske restavracije. Ta obrat se je sčasoma izpopolnil in je bil po velikosti in opremljenosti na tretjem mestu na Kočevskem. Žaga je obratovala do leta 1931, ko je prenehala zaradi splošne gospodarske krize.

Leta 1922 je bila zgrajena ob današnji Cesti na stadion parna žaga, last lesnotrgovskega podjetja Zurl in Comp. iz Kočevja.

Leta 1924 pa je zgradil parno žago na koncu Podgorske ulice še podjetnik Franc Jakomini iz Kočevja.

V letih tik pred drugo svetovno vojno je bila postavljena še elektro žaga ob poti v Mahovnik.

Vse tri žage so bile opremljene s po enim polnojarmenikom. Te žage so se po osvoboditvi poimenovala po narodnih herojih: Zurlova žaga v Bračičevo, Jakominijeva v Šeškovo in elektro žaga v Tomšičevo žago. Žage med zadnjo vojno niso bile uničene in so obratovale še po letu 1945 do leta 1952, ko so bile opuščene in se je vsa lesna

proizvodnja osredotočila na nov lesno-industrijski center, to je na današnji LIK.

2. Parne žage na goteniškem gozdnem območju

Loški potok je sicer izven območja kočevske občine, vendar bomo vseeno omenili dve parni žagi, ki sta les dobivali s področja kočevskih gozdov. Prva parna žaga je bila zgrajena v Travniku leta 1852, to je pet let pred otvoritvijo Južne železnice iz Ljubljane do Trsta. Druga parna žaga na tem območju je bila postavljena na planoti nad vasjo Hrib v letih 1886 do 1888. Prva, to je žaga v Travniku, je danes v sklopu INLES Ribnica in modernizirana s predelovalnim obratom, medtem ko je žaga nad Hribom prenehala obratovati že pred prvo svetovno vojno.

Po zgraditvi železnice do Trsta (1857) so se kočevski gozdovi predvsem na goteniškem gozdnem področju približali trgovskim središčem in odprli svetu. Železniška postaja Rakek je tako postala veliko odpredno skladišče lesnih proizvodov. Razdalja transporta z vpregami do jadranskih pristanišč se je občutno skrajšala in prevoz pocenil. To dejstvo je dalo pobudo, da je Auersperg pričel na tem območju graditi parne žage.

Na mestu opuščene steklarne v Glažuti je v letih 1868 do 1870 postavil parno žago. Žaga je imela idealno lego, saj je bila sredi gozdov in oddaljena le 45 km od železniške postaje Rakek, kamor so sedaj lahko vozili žagan les. V času Auerspergove žage v Glažuti je nastalo naselje, kjer je že leta 1869 živel 46 ljudi, leta 1890 pa že 84 prebivalcev. Pred drugo svetovno vojno je v Glažuti živel še 60 ljudi. Danes je tu gozdarski center ZKGP Kočevje.

Glavni problem je bila voda. Zgradili so cisterne in v njih zbirali kapnico s streh. Kasneje so v oddaljenosti 1 km zajeli studenec, ki sicer ni bil stalen, in s cevmi povezali cisterne. Vse te rešitve niso bile trajne in je žaga ob pomanjkanju vode večkrat stala, posebno v sušnih letih.

V letih 1870—1871 je bila zgrajena parna žaga v Mrzlem studencu pod severovzhodnim vznožjem Goteniškega pogorja. Prostor so izbrali zaradi močnega vira vode in bližne gozda in zaradi delovne sile iz bližnjih vasi. Vendar je žaga kljub navedenim ugodnostim skoraj ves čas ekonomsko slabo delovala. Glavni vzrok je bil subjektivne narave, in sicer zaradi zakupnikov, drugi pa zaradi oddaljenosti žage od železniške postaje, tako na Rakek ali v Ljub-

ljano, kamor je bilo približno 60 km. Žaga je obratovala nekako do leta 1894, ko so strojno opremo prenesli na novo mesto v Jelendol, ki leži ob cesti Grčarice—Rakitnica.

Na samoti sredi gozdov v Medvedjeku na nadmorski višini 1001 m so leta 1878 pričeli graditi tretjo parno žago na tem gozdnem območju. Po dveh letih gradnje je v mesecu maju 1880 pričela obratovati. Kraj so izbrali zaradi neizkoriščenih gozdov in bližnjega studenca. Tudi ta studenec ni dajal dovolj vode za stalno obratovanje. Zato so morali problem vode reševati na enak način, kot smo ga že opisali za Glažuto. Žagan les iz Medvedjeka so odpremljali na železniško postajo Rakek, delno pa na železniško postajo Delnice, toda le tisti les, ki je bil namenjen na Reko, v Karlovac ali v Zagreb. Leta 1887 je žaga pogorela, a so jo kmalu obnovili in povečali. Montirali so novejši in boljše stroje ter tako povečali zmogljivost in kvaliteto izdelkov. Uredili so tudi parilnico in umetno sušilnico za žagan les. Ko je ta žaga izčrpala les iz bližnjih gozdnih predelov, je postal dovoz hlobovine iz oddaljenih področij težavnejši in dražji. Načrtovali so prenos žage v dolino Čabranke nekje med Osilnico in Čabrom. Iz gozdov bi les spravljali v dolino do žage po žičnici, ki bi jo v ta namen zgradili. Vendar pa bi morali premagovati strme in dolge cestne vzpone, če bi vozili žagan les na železniški postaji Rakek ali Delnice. Verjetno zaradi tega ta načrt ni bil izveden in so žago leta 1902 opustili. Od leta 1869, ko je bilo na Medvedjeku 25 ljudi, jih je do leta 1890 naraslo na 107, leta 1910 pa jih je ostalo samo še 16.

Parna žaga v Jelendolu je dobila za osnovo strojno opremo iz žage v Mrzlem studencu. To žago so gradili v času, ko je stekla kočevska železnica. Žaga je gravitirala na železniško postajo v Ribnici, ki je bila oddaljena okrog 12 km. Izbiro prostora je narekoval močan izvir vode, ki je bil 13 m globoko pod zemljo in so iz njega črpali vodo za obratne potrebe in potrebe ljudi. Kraj je bil glede na lesno surovino dokaj ugoden, saj so bili v bližini gozdovi severozahodnega pobočja Fridrihštajnskega pogorja. Ta obrat je poleg roške žage sčasoma postal najsodobnejši v tistem času na Kočevskem. Poleg novejših žagarskih strojev je bil opremljen tudi z luščilko za luščenje furnirja, umetno sušilnico in parilnico ter odsesevalno napravo za transport žagovine izpod strojev v silos pri kurilnici. Z žagovino so kurili peči parnih strojev. V bojih med NOB je bil ta obrat uničen in po osvoboditvi ni bil obnovljen.

V letih 1905—1906 je bila v Mrzlem studencu zgrajena druga parna žaga. Zgradil jo je domačin Sumperer. Po dveh letih obratovanja je lastnik doživel finančni neuspeh in je žago prodal lesnemu trgovcu Križmanu iz Ribnice. Tudi ta ni imel sreče z njo in jo je leta 1912 prodal lesnotrgovskemu podjetju Heiberger-Stelzer iz Trsta. V tej lasti je ostala do leta 1927, ko jo je končno kupil lesni trgovec Franc Rus iz Loškega potoka. Obratovanje je bilo z manjšimi prekinitvami stalno do leta 1942, ko je bila tudi ta med NOB uničena.

Po razsulu avstroogrške monarhije leta 1918 in nastanku nove države Jugoslavije je potreba po lesu zaradi štiri-letnega vojnega pustošenja narasla na svetovnem in domačem tržišču. To je dalo pobudo, da so bile v tem povojnem času zgrajene mnoge nove parne žage na tem območju kakor tudi zunaj njega. Poleg že opisanih je za vedno prenehala obratovati le žaga na Medvedjeku, vse ostale pa so posodabljali in povečevali njihovo zmogljivost. Na novo zgrajene so bile naslednje žage:

Leta 1920 je bila na Dragarskem v Podpreski zgrajena parna žaga manjšega obsega. Zgradila sta jo domačina Miklič in Pospilil. Ta žagarski obrat med drugo svetovno vojno ni bil uničen in je sedaj moderniziran obrat kosovnega pohištva, ki je v sklopu LIK Kočevje.

V istem povojnem času je v Dolenji Brigi postavil domačin Hutter majhno parno žago z mlinom. Izkoriščala je les iz gozda na Boriču in iz kmečkih gozdov, ki pa ni ustrezal pogojem tržišča. Neugodne transportne razmere so bile vzrok, da je žaga kmalu prenehala obratovati.

V Kočevski Reki sta domačina Matija Tschinkel in Franc Braune v letih 1923—1925 zgradila vsak svojo parno žago. Tschinkljeva žaga je bila po osvoboditvi obnovljena in modernizirana ter obratuje še danes, Braunetova pa je propadla v letih 1930—1931.

Tudi v Grčaricah je bila v medvojnem času postavljena parna žaga. Zgradil jo je posestnik in gostilničar Franc Tschinkel. Žaga ni bila med vojno docela uničena. Po vojni je bila obnovljena in je obratovala do leta 1952.

Po zgraditvi okrajne ceste iz Kočevske Reke v Borovec leta 1929 je bila na Plešu pri Borovcu zgrajena nova parna žaga. Zgradilo jo je podjetje Zurl in Comp. iz Kočevja. Bila je dobro opremljena z novejšimi stroji in je dobro uspevala. Ožja lokacija je bila v strmini pod cesto in je bil proizvodni proces zaradi tega oviran.

Tudi v Ravnah pri Borovcu je tega leta zgradil parno žago Ivan Čvar iz Zamosteca pri Sodražici. V začetku je ta žaga bila opremljena z dvema vene-

cijankama, kasneje pa je eno zamenjal s polnojarmenikom. Postavljena je bila tik pod gozdom Borovške gore in blizu Mačjega studenca. Tako je imela ugodne pogoje za surovine in vodo.

V neugodnem položaju pa sta bili obe žagi zaradi več kot 20 km oddaljene železniške postaje Kočevje, kar je povečevalo proizvodne stroške. Obe sta bili uničeni med NOB leta 1942.

Vse opisane parne žage na jugozahodnem področju Kočevske, razen Cvarove v Ravnah in Rusove v Mrzlem studencu, so bile v lasti Kočevjarjev in Auersperga, ki so ekonomsko vplivali na ponemčevanje in podpirali širjenje hitlerizma pri ljudeh, zaposlenih pri njih. Cvarova družina je bila zavedna in so njeni člani in tudi delavci sodelovali v NOB.

3. Parne žage na Roškem pogorju

Na roškem gozdnem območju je bilo več parnih žag, in to na Rogu, v Podstenicah, v Kumrovi vasi, v Koprivniku in v Soteski ob Krki. Obravnavali bomo le roško in koprivniško žago, ker ostale spadajo v novomeško in črnomeljsko območje.

Ideja za izgradnjo parne žage na Rogu je bila dana že v letih 1862—1887. Vendar takratna Auerspergova gozdna uprava ni bila navdušena za ta objekt. Vzrok za to je bil predvsem v neugodnih prometnih razmerah in tudi zaradi velikih investicij, ki bi jih bilo potrebno vložiti v gradnjo žage in transportne objekte, to je gozdne ceste, v cesto v dolino Krke in v Kočevje, ki naj bi ta obrat povezovala z javnimi cestami. Vedeti je treba, da takrat še ni bilo kočevske in dolenske železnice, pa bi žagan les morali voziti do železniških postaj ob Južni železnici ali ob progi Zidani most—Zagreb. Zaradi tega bi bil prevoz žaganega lesa drag in težaven. Želeli so počakati z izgradnjo žage na Rogu, da bi se pričela gradnja dolenskih železnic, ki bi roške gozdove približale svetu. Auersperg se je potegoval, da bi se proga proti Novemu mestu speljala po dolini Krke, mimo njegove železarne na Dvoru in pod gozdnimi obronki Roškega pogorja prek Soteske do Novega mesta. Ideja gradnje dolenskih železnic iz leta 1862 se je obravnavala trideset let. Kočevska proga je bila odprta za javni promet v jeseni leta 1893, Grosuplje—Novo mesto—Straža pa leto dni kasneje. Tako se je položaj roških gozdov izboljšal. Zato so v tem času pričeli graditi roško žago, ki je leta 1895 pričela obratovati.

Prostor so izbrali na planjavi tik pod vrhom Roga (1100 m) v nadmorski višini 828 m ob gozdni cesti, ki vodi iz Podturna do roške žage in od tu dalje v Kočevje. Površina planjave pod Rogom znaša ca. 4 ha in je sčasoma po-

stala pretesna. Zgradili so na betonskih podstavkih 80 m dolgo poslopje — žagalnico —, poleg nje še kotlovnico in strojnico. Postopoma so v žagalnico montirali 13 polnojarmenikov, različnih velikosti in zmogljivosti, 21 krožnih žag in več stružnic za les. Stroje je poganjal parni stroj 180 KS, ki je bil kasneje pojačan na 250 KS in dodan še manjši parni stroj 25 KS, ki je poganjal dinamometer za enosmerni električni tok za razsvetljavo. Glavna transmisijska os je bila dolga 63,40 m. Transmisijsko vrvenico (jermenico) je z zaganjačem parnega stroja povezovalo sedem 55 m dolgih in 8 cm debelih vrvi iz kamelje dlake. Zaganjač je imel 7 m premera, vrvenica pa 2 m. Vsi stroji so bili pripeljeni na Rog z železniške postaje Straža pri Novem mestu. Zaganjač so vozili v dveh delih s štirimi pari konj predvsem zato, ker se vozna pot iz Podturna do Roga stalno dviga v dolžini 14 km in je bilo treba premagati okrog 600 m višinske razlike.

Uredili so tudi parilnico in umetno sušilnico za žagan les. Vodo so črpali iz bližnjega studenca, kar pa je bilo veliko premalo. Zaradi tega so zgradili dva okrogla bazena za zbiranje deževnice, globoka 7 m in s premerom 15,5 m. Deževnico so prestrezali s streh, poleg tega so še prekrili strmo pobočje ob žagi s streho iz skodel. To so povezali z žlebovi, po katerih je prestrežena deževnica tekla v bazena.

V nekaj letih se je naselje tako razširilo, obsegalo je 31 objektov, da je bila planjava pregosto pozidana in je zaradi tega trpel potek dela. Žaga je v dveh izmenah lahko razžagala tudi do 50.000 m³ hlodovine na leto. Na žagi in v gozdu je bilo zaposlenih v času dobre konjunkturi tudi do 500 ljudi. Naselje je pred ukinitvijo leta 1931 štelo 223 prebivalcev.

Za dovoz hlodovine na žago so poleg gozdnih cest zgradili tudi gozdno železnico, ki je bila edina transportna naprava te vrste na Kočevskem v vsem njenem preteklem času. Zgrajena je bila v tirni širini 76 cm in na začetku obratovanja v dolžini 14,5 km v več krakih. Daljši krak gozdne železnice je vodil do Skalne gorice (928 m) do nadmorske višine 830 m, to je pod nekdanjo vasjo Golobinjek. Ob ukinitvi roške žage 1932 so znašali vsi njeni tirni kraki približno 35 km.

Železniško gozdno omrežje so nameurali tik pred prvo svetovno vojno speljati do žage v Soteski ob Krki in od tod do normalnotirne železniške proge Straža—Novo mesto. To izgradnjo

ROŠKA ŽAGA

pa je verjetno preprečila prva svetovna vojna. Med obema vojnama so roško gozdno železnico podaljšali do Sredgore in kmalu nato še do Črnomlja, kjer sta obratovali dve večji žagi. Železnica je bila dolga okrog 30 km in je tekla od Črnomlja ob državni železnici mimo vasi Talči vrh, zahodno od Mirne gore, južno od vasi Planina pa je bila zaradi prevelike strmine povezana z roško gozdno železnico s tirno spuščalko. Leta 1935 je bila tudi ta železnica opuščena.

Lastnik roške žage je bil Auersperg, obratovanje pa je prepuščal zakupnikom. Najuspešnejši zakupnik je bilo lesnotrговsko podjetje Šutej iz Zagreba.

Še ohranjene stavbe roške žage in naselja je italijanska okupatorska vojska med veliko roško ofenzivo leta 1942 požgala. Na ta največji lesnoindustrijski center v takratni Sloveniji spominjajo le še prerasli temelji zgradb in cistern.

Parna žaga v Koprivniku je bila postavljena leta 1910. Zgradil jo je lesni trgovec Josip Lovšin iz Ljubljane. Obrat je bil opremljen z enim polnojarmenikom in potrebnimi krožnimi žagami. Stroje je poganjala lokomobila, ki je dobivala vodo iz studenca imenovanega »Beipoch«, izpeljanka iz nemškega bei Bach, slovensko — pri studencu. Obratovala je z daljšimi ali krajšimi presledki — bodisi zaradi neugodne lesne konjunktore ali pomanjkanja vode — do leta 1932, ko je zaradi splošne svetovne gospodarske krize prenehala z delom.

4. Parna žaga na Kostelskem

Leta 1910 je zgradil parno žago na prostoru med vasema Pirče in Petrina na Kostelskem ob Kolpi, lastnik graščine Kostel ing. Rudolf Grünwald iz Zagreba. Opremljena je bila z dvema polnojarmenikoma in krožnimi žagami. Pogonsko moč je dajal parni stroj 60 KS. Z vodo in z delovno silo ni bilo težav. Hloderino je dobival iz svojega gozda na Stružnici. Za dovoz hloderine iz gozda na žago je bila zgrajena samotna dvotirna žičnica v dolžini 2,5 km. To je bila takrat na vsem Kočevskem edina žičnica za transport lesa. Zgrajena je bila solidno, žične vrvi so bile položene na 11 nosilcev. Po debelejši vrvi so v dolino spuščali otovorjene višičke, po drugi, tanjši, so vlekli prazne navzgor. Vsi vozički so bili priključeni na brezkončno vlačilno žično vrv ovito okoli zaviralnega kolesa na zgornji in spodnji postaji žičnice. Hitrost vleke po žičnici je uravnaval zavirač z zavoro na zavornem kolesu na vrhu žičnice na Stružnici. Teža polnih vozičkov, ki so jih spuščali v dolino, je tako vlekla prazne ali lažje otovorjene vozičke na Stružnico.

Na Stružnici so bili poleg žičnice tudi manipulacija, stanovanja za delavce in voznike, delavnice, hlevi za konje in še nekateri objekti, ki so služili izkoriščanju gozdov. Leta 1927 sta zaradi izčrpanosti gozdov in zaradi prihajajoče gospodarske krize žaga in žičnica za vedno prenehali obratovati.

Parna žaga v Pirčah in gozdna manipulacija na Stružnici sta bili za Kostelsko velikega gospodarskega pomena.

FOTO: MARJAN SMRKE

Zaključek

Žage so gradili tako, da so bile stavbe žagalnic od terena dvignjene ali pa so jih podkletili. To je bilo potrebno, da so žagovina in drugi lesni odpadki padali v prostor pod žagalnico, da niso ovirali tekočega dela v žagi. Od tod so ta material odvažali v kurilnico za kurjenje kotlov ali pa kam drugam. Odsesovalne naprave za transport žagovine v silose so kasneje uredili le na jelen-dolski in roški žagi. Dovoz hlodovine iz krlišča v žagalnico in odvoz žaganega lesa iz žagalnice na skladišče so opravljali ročno s tirnimi vozički. Tudi notranji transport v žagalnici med posameznimi stroji je potekal ročno. Zaradi

tega je bilo potrebno mnogo več delavcev kakor danes, ko je to delo mehannizirano ali celo avtomatizirano.

Od leta 1844 pa do leta 1952 je na Kočevskem obratovalo 22 večjih ali manjših industrijskih parnih žag; od teh tri še obratujejo. So posodobljene ali pa ob njih delujejo predelovalni obrati. Na ostalih 19 danes tu in tam spominjajo samo še prerasli temelji, v večini pa še teh ni več.

Za zaključek naj še povem, da je bila žagarska industrija v tistem času za kočevske Slovence velikega ekonomskega in socialnega pomena, saj so bili v večini zaposleni na teh žagah, Kočevarji so se še vedno oklepali krošnjarstva ali se izseljevali.

SLIKE DANAŠNJIH DNI

ALOJZ PETEK

Naša občina danes in jutri

Občina Kočevje, po površini druga največja v Sloveniji, je uradno uvrščena v srednje razvite občine. Na takšno razvrstitev nedvomno vpliva visok odstotek zaposlenih od skupnega števila prebivalcev in temu ustrezen družbeni proizvod na prebivalca v občini. Ne glede na statistično razvrstitev občine med srednje razvite, pa se v občini srečujemo z vrsto težav, ki pomenijo močne zaviralne faktorje hitrejšega razvoja. Od teh faktorjev naj omenimo le nekatere. Prometna zaprtost občine, pomanjkanje pitne in tehnološke vode oz. nerešeni vodnogospodarski problemi, neustrezno električno omrežje na podeželju, redka naseljenost in struktura prebivalcev, pa tudi struktura delovnega prebivalstva; vse to so faktorji, ki gotovo ne vplivajo pozitivno na razvoj občine kot celote.

Občina je prometno kolikor toliko primerno povezana le v smeri Ljubljane, slabo prometno povezavo pa ima v drugih smereh, to je proti Novemu mestu, Črnomlju, Reki in Postojni. V preteklem srednjeročnem obdobju je bila zgrajena cesta Livold—Brod na Kolpi. Čeprav izgradnja te ceste pomeni veliko v pogledu odpiranja prometne zaprtosti občine, pa bo pokazala svoje učinke šele z dograditvijo do Delnic in s povezavo na cesto Zagreb—Reka. Ravno tako je bilo v preteklem obdobju moderniziranih nekaj cest skozi naselja, vendar to pomeni le delno izboljšanje človekovega bivalnega okolja, ne pomenijo pa te ceste izboljšanja pogojev za hitrejši gospodarski in socialni razvoj.

Na območju občine, z izjemo doline reke Kolpe, je vidno pomanjkanje pitne in tehnološke vode. Ta problem potencirajo še občasne poplave v Kočevski dolini in Strugah. Pomanjkanje pitne vode se načrtno rešuje z izgradnjo novih zajetij na območju občine Ribnica in navezavo Struške doline na vodovod Rob—Rašica—Dobrepolje—Struge. Z dograditvijo teh vodovodov in zajetij bo za določen čas rešeno vprašanje preskrbe z vodo na obeh območjih, ostanejo pa še nerešeni problemi preskrbe z vodo vseh ostalih območij razen Kolpske doline. Res obstaja še nekaj lokalnih in vaških vodovodov, vendar je voda v njih bakteriološko ali drugače neprimerna, v sušnih obdobjih pa je tudi primanjkuje.

Redka naseljenost in velike izgube pri prenosu električne energije ter visoki stroški vzdrževanja ne vzpodbujajo k modernizaciji električnega om-

režja. Z modernizacijo gospodinjstev in gospodarstev sicer raste poraba električne energije, vendar povečana poraba ne pokriva povečanih stroškov in zato na posameznih podeželskih področjih ni mogoče modernizirati omrežja in naprav. Splošno stanje na področju energetike v Sloveniji pa reševanje teh problemov še oddaljuje.

Sestav prebivalcev v občini tudi ni najbolj ugoden. Nasproti »mlademu« Kočevju imamo izredno »staro« podeželje. Delež delovnega prebivalstva v skupnem številu prebivalstva je zato nižji kot v povprečju v Sloveniji. Takšen sestav prebivalstva pa nosi s seboj vrsto potreb, od izgradnje vrtcev in šol v Kočevju, do težko rešljivih socialnih in drugih problemov na podeželju.

Kljub vsem tem ugotovitvam pa je resnica, da je občina v povojnem obdobju zelo napredovala. Preteklo srednjeročno obdobje pomeni nadaljnji korak v napredku, saj je bilo v gospodarstvu in negospodarstvu storjeno marsikaj, kar predstavlja vsaj boljšo osnovo za bodoče delo. Investicije v podjetjih ITAS, Tekstilana, LIK, Oprema, Usluga, Hydrovod in drugih, pa izgradnja ceste Livold—Brod, telovadnica z bazenom, dograditev vodovodov itd. resnično pomenijo ustvarjanje boljših pogojev za življenje in delo naših ljudi. Gospodarstvo v občini še ni doseglo pravega razmaha, še vedno imamo sorazmerno nizko produktivnost dela, tudi akumulativnost in ekonomičnost poslovanja nista najboljši, vendar imamo vse pogoje, da slabosti in napake odpravimo ter na gospodarskem področju hitro napredujemo. Naša prizadevanja bodo morala biti usmerjena k pridobivanju strokovnih kadrov, stalnemu strokovnemu in družbenopolitičnemu izpopolnjevanju vseh delovnih ljudi in občanov, ker le ljudje z ustreznim znanjem lahko maksimalno izkoristijo dane možnosti, ki so tako v naravnih pogojih kot v tehnični opremljenosti gospodarstva, pa tudi v naši družbenopolitični ureditvi. Vpliv delovnega človeka in občana, ki si sam ustvarja svoje pogoje dela in življenja, mora postati odločilen pri oblikovanju in sprejemanju vseh odločitev, pomembnih za gospodarski, kulturni, socialni napredek in napredek na drugih področjih družbenega življenja in dela.

V preteklem obdobju so polno zaživele krajevne skupnosti v občini. Uvajanje delegatskih odnosov je dejavnost KS še poživilo, čeprav ti odnosi še niso v celoti uveljavljeni. Današnja KS ni več skupnost, ki jo zanimajo le komunalni problemi, ampak je že postala in vedno bolj postaja temeljna družbenopolitična skupnost, ki na svojem območju rešuje ali vsaj bistveno vpliva na reševanje vprašanj z vseh področij družbenega življenja. KS je za svoje območje tudi koordinator dela samoupravnih interesnih skupnosti in eden od osnovnih nosilcev družbenega dogovarjanja in samoupravnega sporazumevanja pri reševanju najbolj pomembnih vprašanj življenja in dela krajanov.

Res je, da obstajajo precejšnje razlike v razvitosti in s tem tudi v dejavnosti KS. Podeželske KS se še vedno pretežno ukvarjajo s komunalnimi problemi, vendar se tudi v teh KS vedno bolj oblikuje tudi njihova politika in gledanje na razvojne možnosti njihovega območja. Čeprav so nekatere zahteve KS pre malo utemeljene, pa so vseeno vredne upoštevanja, ker opozarjajo na razpoloženje in počutje krajanov, ki pa je pomemben faktor pri ustvarjanju političnega vzdušja ob izpeljavi določenih akcij.

V naslednjem obdobju bo ena glavnih nalog v občini skrb za enakomernejši razvoj vseh območij v občini. V ta namen sta bila sprejeta in podpisana dva samoupravna sporazuma, na osnovi katerih bomo v občini združevali sredstva in jih namenili prav za to, da pospešimo razvoj podeželskih KS. Srednjeročni program razvoja občine in sklepi občinske skupščine nas zave-

zujejo, da moramo ustvariti pogoje in postaviti v nekaterih naših podeželskih centrih manjše obrate, v katerih bi dobili ljudje zaposlitev, ter bi se na ta način izenačevali življenjski pogoji občanov. S tem bi preprečili tudi nadaljnje izpraznjevanje podeželja. Sprejete obveze in naloge pa bomo lahko opravili le, če izpolnimo nekatere predpogoje, ki so predvsem v povečevanju produktivnosti dela, v izboljšanju kvalifikacijske strukture zaposlenih (pomanjkanje strokovnih kadrov), v rešitvi nekaterih infrastrukturnih problemov (boljša cestna povezava, preskrba z vodo, elektriko, itd), pospešenem socialnem razvoju. Ob zagotovitvi teh predpogojev lahko dosežemo hitrejši razvoj manj razvitih območij v občini in s tem občine kot celote, preprečimo pa tudi razseljevanje mladih ljudi, zlasti še mladih ljudi s kmetij, in mladih strokovnjakov.

Da bi lahko opravili vse te naloge in s tem dosegli načrtane razvojne cilje, pa je potrebno polno angažiranje vseh naših ljudi, delegatov v SIS, krajanov v KS in delavcev v TOZD. Družbenopolitične organizacije si bodo prizadevale razrešiti še tista vprašanja, ki so v naših medsebojnih odnosih morda sporna, premalo jasno opredeljena ali sicer vzbujajo dvome v možnost uresničevanja načrtanih nalog. Po tem pa nam mora biti jasno, da je naša prihodnost odvisna predvsem od nas, od naše resnične pripravljenosti, da vsak zase in vsi skupaj storimo vse, kar moremo storiti za boljši jutrišnji dan.

ANDREJ ARKO

Filatelija po svetu in pri nas

Kdaj so začeli zbirati znamke in kdo je bil prvi zbiralec, najbrž ne bomo nikoli zvedeli. Verjetno že kar zgodaj, kajti ljudje imajo že od nekdaj žilico za zbiranje raznih predmetov, ki so bili marsikje prvi zametki etnografskih zbirk in poznejših muzejev.

Opisal bom podrobneje zbiranje znamk, kar danes označujemo enostavno z besedo filatelija. Naj razložim, kako je nastala ta beseda.

Izraz je grškega izvora in je sestavljen iz dveh besed. Prva je beseda *philos*, kar pomeni drag, ljub. Drugi del sestavljenke pa *ateles*, kar je tedaj pomenilo, da si oproščen bremena plačevanja davščin in drugih dajatev. Filatelija pomeni zbiranje ali preučevanje poštne znamke (in podobnih stvari, ki so v zvezi s pošto). Zakaj označuje v novejši dobi beseda filatelija, ki bi lahko predstavljala tudi drugo zbirateljsko

strast in vnemo, ravno zbiranje znamk, bi bilo težko ugotoviti. Takoj ko rečemo: »Ta je filatelist,« je vsem jasno, da je to človek, ki se bavi z zbiranjem znamk in drugih poštne vrednostnic, žigov itd. Sicer pa so zbirali že tudi razne poštne vrednostne materiale pred izidom znamke, ki je prvič izšla leta 1840 v Londonu. Tako lahko zanesljivo ugotovimo, da se je filatelija razvila po izidu prvih znamk, ki so, v celoti vzeto, le temelj in imajo prednost v filatelističnih zbirkah. Od tedaj dalje je dobivala beseda filatelija vse večji poudarek na zbirateljsstvu znamk.

Ne bi bilo prav, da bi prešli mimo iznajditelja prve lepljive znamke, v čemer smo imeli tudi Slovenci velik delež. O tem je bilo napisanih še veliko razprav in bi bilo vse težko na kratko opisati. Gre za deljena mišljenja o tem, kdo je bil izumitelj znamke: Angleža Hill ali Chalmer ali Slovenec Lovrenc Košir. Neki naš pozna-

valec piše o tem: »Hill je pred Chalmerjem predložil že med leti 1834 in 1838 prve osnutke znamk londonskega Mercantile Committeeju. Britanska vlada pa je 1835 vzpostavila komisijo za urejanje poštnega prometa in v njej je bil tudi Rowland Hill, ki velja pri večini za iznajditelja znamke. Hill je potem parlamentu predložil načrte za uvedbo enotne poštno pristojbine, ki jo mora plačevati odpošiljatelj z znamko. Tako torej ne bi bilo nesporazumov.«

Dejstvo je torej, da se je Chalmer oglasil že zgodaj in tudi nam se ne kaže sramovati našega rojaka Koširja. Za Lovrenca Koširja najdemo podatke v nemškem »Grosses Lexikon der Philatelie« v povzetku naslednje: Košir Lovrenc (1804—1897), poštni uradnik v Ljubljani, je že leta 1835 poslal pismeni predlog na Ministrstvo za trgovino na Dunaj, kateremu je bil podrejen ves poštni promet, da bi se poštno storitve plačevale vnaprej tako, da bi se na pošiljke lepile znamke ustreznih vrednosti storitve pošte. Košir je priložil v vlogi tudi vse potrebne podatke, načrte in skice znamk ter ostali opis svoje zamisli. Predlog je vzelo ministrstvo na Dunaju v obravnavo, vendar je bil v celoti odklonjen in zavržen.«

Tak je v kratkem potek izumiteljstva prve znamke. V leksikonu dodaja poročevalec še, da nova Jugoslavija poskuša, dokazati, da je Lovrenc Košir prvi, ki je dal zamisel za znamko, ki je pa bila žal od ministrstva leta 1835 odklonjena. K temu poročilu poročevalca bi dodal lastno mnenje, da je bil vzrok odklonitve Koširjevega predloga odnos avstrijskih oblasti do državnih uradnikov Slovencev, ki je bil že takrat narodnostno nastrojen. Tak odnos se je obdržal vse do danes in se kaže v odnosu do avstrijskih državljanov slovenske narodnosti na področju slovenskih manjšin v avstrijski Koroški in do Hrvatov na Gradiščanskem.

Z vsem spoštovanjem do Koširja je nova Jugoslavija izdala 27. avgusta 1948 avionsko znamko vijoličasto-

rdeče barve za 15 starih dinarjev poleg ostalih znamk v skupni seriji z likom Koširja. Katalog jugoslovanskih znamk, ki ga izdaja Biro skupnosti jugoslovanskih PTT v Beogradu, je ob izdaji omenjene znamke navedel pripombo: »V čast Lovrenc Koširja, idejnega tvorca poštno znamke.« Na sami znamki pa je na belem privesku znamke pod državnim grbom tiskano posvetilo v srbohrvaškem in francoskem jeziku »U spomen Lovrenca Košira, tvorca prve poštno znamke u 1836 god. rodjenog 29. VII. 1804 v Sp. Luši NR Slovenija, Jugoslavija.«

Tudi Filatelistična zveza Slovenije v Ljubljani je na svojem zadnjem občnem zboru za leto 1975 sprejela soglasen sklep, da bodo v prihodnje podeljevali zaslužnim filatelističnim delavcem zlato, srebrno ali bronasto plaketo z likom Lovrenca Koširja.

Tako je vsaj deloma prikazano, kako se ves kulturni svet zanima za poštno znamke kot take in s tem posredno tudi za filatelijo.

Kdo je pričel prvi zbirati znamke, je pa še bolj zamotano dokazovati in bi prišel kar na domače prilike v Jugoslaviji in v samem Kočevju.

Še za stare Avstrije so imeli filatelisti v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja že svoje društvo v Dubrovniku in leta 1896 tudi že v Zagrebu. Po razsulu Avstrije so pričeli že leta 1919 v stari Jugoslaviji ustanavljati svoja filatelistična društva. V Sloveniji je bil ustanovljen 3. 7. 1919 prvi »Filatelistični klub za Slovenijo«. Drugi klub »Ljubljana« je bil ustanovljen oktobra 1934. leta. Poleg teh dveh ljubljanskih klubov sta obstajala še dva, in to v Celju in Mariboru. V večjih podeželskih krajih Slovenije pa so bili filatelistični krožki ali posamezniki, ki so bili organizacijsko vezani na obstoječa društva.

Okupacija je nasilno pretrgala razvoj filatelije. Veliko filatelistov je padlo za svobodo, mnogo znamk in filatelističnega materiala pa je uni-

čila največ pa pokradla okupatorska soldateska.

Po osvoboditvi je bila ustanovljena 24. 7. 1949 Filatelistična zveza Slovenije v Ljubljani. Filatelija je zaživela, ustanavljala so se društva, katerih društveno življenje in delo se je razvijalo na novih ustavnih temeljih.

V takratnem kočevskem okraju se je leta 1949 ustanovilo filatelistično društvo, v katerem so bili člani iz Ribnice in Kočevja. Leta 1951 se je ustanovilo v Kočevju samostojno filatelistično društvo, ki uspešno deluje že nad 25 let. V društvu so še živi trije ustanovni člani: Alojz Skender, Viktor Ožura in Andrej Arko. Preveč bi bilo opisovati in nizati podatke o vsem delu društva skozi dolgo dobo obstoja. Res da številke ne povedo veliko, ali naslednje zelo jasno kažejo, kaj počnemo v društvu. Po vsakoletni oceni Filatelistične zveze Slovenije je bilo kočevsko filatelistično društvo že nad 10 let od 38 filatelističnih društev v Sloveniji med prvimi desetimi. Dosegli smo v letu 1969 peto mesto, 1970 četrto, 1971 četrto, 1972 četrto, 1973 drugo, 1974 tretje in leta 1975 četrto mesto. Pri zaslugah za te uspeh imajo levji delež mladinski oddelki društva, predvsem pionirji. Poročilo na občnem zboru Filatelistične zveze Slovenije navaja nekaj ugotovitev o delu našega društva, npr. »V Sloveniji je 33 pionirskih filatelističnih krožkov. Se vedno najbolj aktivni pri delu s pionirji so v društvih Krško, Slovenske Konjice in Kočevje«. Dalje: »V lanskem letu smo imeli 14 razstav in smo torej nekako zadržali raven iz leta 1973, vendar z rezultatom ne moremo biti zadovoljni, ker je razstavna dejavnost rezultat dela le nekaterih društev. Tako sta od skupaj 14 članskih razstav društvi Kočevje in Krško pripravili skupaj 9 razstav.

Pionirji so bili letos zelo uspešni. Na V. republiški filatelistični razstavi v Slovenskih Konjicah je razstavljalo 12 pionirjev 14 zbirk v 27 vitrinah

skupaj 243 razstavnih listov. Dobili so 2 zlati, 3 srebrne, 2 bronasti kolajni in 7 diplom.

Na razstavi LJUBLJANA-PHILA 76, kjer so razstavljali filatelisti iz Italije, Madžarske in Jugoslavije, je dobil tudi član kočevskega društva za svojo zbirko srebrno plaketo Lovrenca Koširja.

V prvem polletju 1976. leta so člani, mladinci in pionirji razstavljali na 5 razstavah v 96 vitrinah kar 864 razstavnih listov. To je uspeh, ki ga druga društva ne uspejo doseči niti v dveh letih.

Končno je prav, da povemo, da nas je v društvu skupaj 57, od tega članov 28 (23 m., 5 ž.), 12 mladincev (9 m., 3 ž.) in 17 pionirjev (15 m., 2 ž.).

V kočevskem filatelističnem društvu bi bili uspehi še večji in razmah hitrejši, če bi imelo društvo zagotovljena finančna sredstva. Zaključim naj s koncem poročila Filatelistične zveze Slovenije v Ljubljani za leto 1975: »V ostalem pa naj bi se trudili še poglobljati dobre odnose in sodelovanje z vsemi družbenopolitičnimi in družbenimi organizacijami, s katerimi smo uspešno sodelovali že doslej pri organizaciji ali izvedbi posameznih akcij, ki niso bile zgolj vzgojnega ali propagandnega pomena, ampak so pomagale oblikovati spoznanje, da filatelija ni zgolj ljubiteljska dejavnost, ampak da ima tudi širše družbene razsežnosti, ki pa se še niso mogle v celoti uveljaviti. Upajmo, da bomo uspešnejši pri nadaljnjih naporih v tej smeri in da bomo ob pomoči SZDL Slovenije uspeli rešiti tudi vprašanje, v katero samoupravno interesno skupnost pravzaprav sodi naša dejavnost, kajti od tega je v marsičem odvisna tudi prihodnja materialna osnova našega delovanja.«

Ta ugotovitev in želja v polni meri velja tudi za Filatelistično društvo Kočevje predvsem zaradi filatelistične prihodnosti naših mladih, od pionirjev do mladincev pa končno tudi članstva in društva na sploh.

Delo nas nikdar ne bi smelo tako zaposliti, da bi drug na drugega pozabili.

ZKGP Kočevje se predstavlja

»Srečujemo se, kdaj pa kdaj izmenjamo vsakdanja vprašanja, najpogosteje pa tožimo nad preobilico dela. Kot da nas čas nenehno preganja. Ob vsem tem niti ne pomislimo, da bi drug drugega malo globlje spoznali, predvsem svoje delovne tovariše in vse tiste, ki jih pogosto srečujemo.«

To je osnovna misel, ki me kot odgovornega urednika »Glasila ZKGP« vodi pri pripravljanju in objavljanju pogovorov z ljudmi na delovnem mestu v našem združenem podjetju. Zapisal sem jo že v prvi številki našega internega glasila.

Prav pogovori z ljudmi, ki so objavljeni redno v vsaki številki, so med najbolj brani med člani našega kolektiva.

V tem sestavku bom skušal prikazati naš kolektiv v očeh ljudi, s katerimi sem se pogovarjal za naše glasilo. V ta namen sem zbral nekatere misli iz objavljenih intervjujev.

Da bi bila slika našega združenega podjetja popolnejša, sem izbral nekaj misli tudi iz samostojnih člankov in jih povezal v celoto. Tudi slikovno gradivo je iz Glasila ZKGP.

Informiranje — sestavni del samoupravljanja

ZKGP je že imelo svoj časopis »Aktualnosti«; izhajal je v letih 1965—66. Časopis je bil precej bogat v besedi in sliki. Na žalost pa je po deveti številki prenehal izhajati.

Po večletnem premoru smo pričeli znova. Uredniški odbor je bil pred zahtevno nalogo spričo vloge, ki jih imajo glasila delovnih organizacij v sedanjem trenutku. Informiranje je namreč postalo sestavni del samoupravljanja — eno brez drugega ne more.

Začeli smo z izdajanjem »Informativnega biltena«, ki pa so ga v glavnem brali le strokovni delavci, neposredni proizvajalci pa bolj malo ali pa sploh ne.

Tako je septembra 1975 izšla prva številka našega internega glasila v tiskani besedi. Odtlej redno izhaja vsak drugi mesec. Prejemajo ga vsi člani našega kolektiva in upokojniki brezplačno.

Rezultati ankete, ki smo jo marca lani izvedli med člani našega kolektiva na temo: »Kaj menite o našem glasilu«, so za uredniški odbor dokaj vzpodbudni. Dokazujejo, da smo se že precej približali temeljni vsebinski zasnovi, ki smo si jo zastavili še pred izidom prve številke. Zavedamo pa se, da bomo morali še marsikaj storiti, da bo Glasilo tako, kot si ga večina želi. Naš cilj je, da tiskana beseda postane vez med nami.

Kronika ZKGP

Kmetijsko gozdarsko posestvo Kočevje je nastalo leta 1952 z združitvijo več samostojnih kmetijskih gospodarstev z gozdnim gospodarstvom. Zametki podjetja pa segajo prav v leto 1945.

Pretežni del občine Kočevje je po vojni ostal popolnoma porušen in nenaseljen. Zato je bilo potrebno pridobiti agrarne interese, ki naj bi naselili Kočevsko. Prvi priseljenci so se srečali s pionirskim delom preobrazbe pokrajine; najprej so seveda pričeli z obnovo in ureditvijo novih domov, vzporedno s tem pa tudi z obdelavo zemljišč. Na Kočevskem so nato pričele nastajati zadruga in državna posestva. Oblikovane so bile zaokrožene celote, ki so obsegale gozdove in obdelovalne površine.

Vsi gozdovi na Kočevskem, ki niso bili dodeljeni kmetijskim organizacijam, so pripadali gozdnemu gospodarstvu. Omeniti je treba, da so v prvih povojnih letih delovne brigade na Kočevskem posekale in odpremile ogromne količine lesa za izgradnjo naše porušene domovine, z drvni iz kočevskih gozdov pa so se poleg Ljubljane oskrbovala vsa večja središča v naši republici. Vse to kaže, da se v tistem času ni gospodarno postopalo z gozdovi na Kočevskem, kar je čutiti še danes.

Z leti pa se je tako v kmetijstvu kot tudi v gozdarstvu pristopilo k bolj urejenemu gospodarjenju. Organizacija kmetijske dejavnosti se je najprej pričela z zaokroževanjem in združevanjem državnih posestev v večje organizacije, tem pa so se druga za drugo priključevale tudi kmetijske delovne zadruga.

Končno je bilo z odločbo vlade LRS 14. marca 1952 ustanovljeno Kmetijsko gozdarsko posestvo Kočevje. Po tej odločbi so se v to organizacijo

Kako je sestavljen ZKGP — Združeno kmetijsko gozdarsko podjetje Kočevje

OZD GG — Gozdno gospodarstvo

TOZD Rog

Pugled

Draga

Jelenov žleb

Lašče

Transport, gradnje

Gojitveno lovišče Medved

Gozdarska kooperacija Ribnica

OZD KG — Kmetijsko gospodarstvo

TOZD Govedoreja

Praščereja

Mesarija

Agroservis

Kmetijska kooperacija

OZD Gramiz (gradbeništvo in mizarstvo)

Za posle, ki so skupnega pomena za vse TOZD oz. OZD, so na nivoju Kmetijskega gospodarstva, Gozdnega gospodarstva in združenega podjetja organizirane skupne strokovne službe.

vklučile vse organizacije, ki so se ukvarjale s kmetijstvom in gozdarstvom od izkoriščanja gozdov do gozdno-gojitvenih in ureditvenih del. Zaokrožilo je obseg družbenega delovanja na področju gozdarstva v gozdovih družbenega sektorja od Turjaka do Kolpe in v kmetijstvu na območju občine Kočevje.

Nova ustava je močno posegla tudi v organizacijo KGP. Že v decembru 1973. leta so bile konstituirane temeljne in delovne organizacije v okviru združenega podjetja. Vse temeljne organizacije, ki se povezujejo v delovne organizacije in prek teh v združeno podjetje, so sklenile samoupravni sporazum o združevanju, s katerim so se sporazumele za vse posle, ki jih bodo urejale skupno v okviru OZD oz. SOZD.

Delavci so v skladu z ustavo s samoupravnim sporazumom uredili tudi medsebojne odnose, pravice, obveznosti in dolžnosti do skupnih strokovnih služb. S samoupravnim sporazumom je enotno urejena na nivoju združenega podjetja tudi problematika medsebojnih razmerij delavcev v združenem delu.

ZKGP Kočevje sestavljajo tri delovne organizacije. Osnovna dejavnost združenega podjetja je kmetijstvo, ki združuje pet temeljnih organizacij, in gozdarstvo z osmimi temeljnimi organizacijami. Sedeži temeljnih organizacij gozdarstva so tudi v Dragi, v Ribnici in v Velikih Laščah. OZD Gramiz v svojem sestavu nima TOZD. Program dela te OZD je odvisen predvsem od dela znotraj ZKGP. To so v glavnem dela na področju investicijskega in tekočega vzdrževanja.

Poleg petih osnovnih TOZD v gozdarstvu je v sestavu te delovne organizacije TOZD gojitveno lovišče Medved, TOZD Transport in gradnje s tremi enotami (enota Gradnje za vzdrževanje in izdelavo gozdnih cest ter vlak, enota Transport ter enota Drevesnica) in TOZD Gozdarska kooperacija v Ribnici, ki združuje okrog 600 lastnikov gozdov od Kolpe do Turjaka.

V delovni organizaciji Kmetijsko gospodarstvo sta osnovni temeljni organizaciji Govedoreja in Prašičereja, v njenem sestavu pa sta še TOZD Mesarija in TOZD Agroservis (vzdrževanje in popravila mehanizacije znotraj ZKGP in izven njega) ter TOZD Kmetijska kooperacija, ki predvsem skrbi za proizvodnjo zasebnih kmetovalcev na Kočevskem, oskrbuje kmete z repromaterialom in odkupuje vse vrste kmetijskih pridelkov.

Za Kočevsko je značilna velika razdrobljenost kmetij, kar preprečuje vsakršno sodobno kmetovanje. Še vse preveč je prisoten pri zasebnikih lastninski čut. Zato bo v prvi vrsti potrebno kmetom dokazati koristnost in nujnost zlozbe razdrobljenih zemljišč ter jih zainteresirati za vključevanje v kooperantske odnose v združenem delu. Tudi kmet bo moral misliti dolgoročneje, sicer bo moral opustiti še tisti kos zemlje, ki ga trenutno obdeluje.

Ko bo rešeno vprašanje razdrobljenosti kmetij, bo potrebno pristopiti tudi k združevanju gozdnih parcel. Rešitev vseh teh vprašanj je res odgovorna in trajna naloga. Nedvomno je kmet neposreden in pomemben člen povezovanja v združenem podjetju z vso svojo problematiko ohranjanja in nadaljnega razvijanja podeželja.

Samoupravljanje

V podjetju so bile izvedene prve volitve v delavski svet 15. maja 1952, za prvega predsednika pa je bil izvoljen Julij Planinc. Samoupravljanje je torej zaživelo takoj ob nastanku podjetja in je spremljalo vse nadaljnje postopke pri organizaciji podjetja.

Danes so delavski sveti kot predstaviški organi samoupravljanja organizirani na vseh nivojih, prav tako pa tudi njihovi izvršilni organi. Člani — delegati samoupravnih organov se zavedajo odgovornosti, ki so jo prevzeli ob izvolitvi, o vseh vprašanih odgovorno razpravljajo in tako tudi odgovorno sprejemajo odločitve.

Še vse premajhno pa je sodelovanje delegatov s sredino, ki jih je izvolila v te organe. O vseh problemih v združenem delu so potekale tudi javne razprave o osnutku zakona o združenem delu v vseh delovnih sredinah. Te razprave so močno posegle v samoupravno prakso na vseh nivojih združenega podjetja.

V veliki meri je prišla do izraza zavest delovnega človeka, da kot samoupravljalca lahko vpliva na boljše samoupravno počutje v delovni sredini, kjer z drugimi delavci združuje delo in sredstva. Upoštevati bomo morali vse tiste predloge, ki so skladni z ustavo in interesi delovnega človeka.

Samoupravljanje je postalo del našega vsakdanjika. Težišče odločanja je v TOZD in v delovnih skupnostih. Prav tu tudi neposredno volimo svoje delegate v samoupravne organe, družbenopolitične organizacije in samoupravne interesne skupnosti.

Dolžnosti, ki jih imamo na delovnem mestu, ob posameznih funkcijah in v organih samoupravljanja, moramo opravljati z vso odgovornostjo. Samoupravljanje namreč ni le pravica, ampak tudi dolžnost in odgovornost.

Tone Cvitkovič, predsednik delavskega sveta TOZD Transport-gradnje, je v razgovoru za naše glasilo dejal: »Samoupravnim organom je treba omogočiti nemoteno delo. Za to so odgovorni predvsem strokovni delavci. V samoupravnih organih so namreč v glavnem ljudje iz neposredne proizvodnje.«

Delavci, ki so sprejeli funkcije v samoupravnih organih in družbenopolitičnih organizacijah, se zavedajo odgovornosti do kolektiva, ki jim je z izvolitvijo zaupal odgovorne in zahtevne naloge. Zato jim tudi ni vseeno, ali bodo to zaupanje s svojim delom upravičili ali ne.

»Funkcija, ki so mi jo zaupali člani kolektiva z izvolitvijo, je odgovorno in zahtevno delo. Seznanjen moram biti s celotno situacijo tako v TOZD kot v delovni organizaciji. Zato moram preštudirati precej gradiva, seveda doma, ker na delovnem mestu buldožerista, kjer sem že devet let, za to nimam časa.«

Tako je pripovedoval o svoji funkciji predsednika odbora za medsebojna razmerja v TOZD Alojz Benčina iz Transporta in gradenj.

Prav v temeljnih organizacijah pa je najpogosteje največji problem čas, ki ga moramo nameniti sejam oziroma sestankom.

Takole o tem pravi Franc Žagar iz TOZD Gozdarstvo Draga: »Največji problem je, kdaj sklicati seje; če so v dopoldanskem času, trpi delo, v popoldanskem času pa so ljudje utrujeni. Seje bi zato morale biti čim krajše. Seveda pa je to možno le tedaj, kadar so dobro pripravljene.«

»Delavci morajo biti z vsem seznanjeni; pojasnjeno jim mora biti vse, kar je v njihovem interesu,« pravi Franc Žagar. »Zasledovati je potrebno tako proizvodnjo kot vse spremembe v našem samoupravnem sistemu in o tem člani kolektiva sproti obveščati. Zato so sestanki potrebni. Doseči pa moramo, da bodo sestanki vsebinsko boljše pripravljene.«

Gusti Lenassi iz skupnih strokovnih služb ZKGP pravi, da nam je ustava sicer zajamčila samoupravljanje, da pa se bomo morali še marsikaj naučiti, da bo to prišlo do pravega izraza. »Menim, da včasih tudi še vse preveč go-

vorimo, rezultatov pa je premalo. Res je tudi, da še vedno vemo več o pravicah kot o dolžnostih.«

Franc Debeljak, revirni gozdar v TOZD Gozdarstvo Rog, pa pravi: »Samoupravljanje nenehno napreduje, vse bližje nam je. Nihče nas ne bo zaustavil na poti k našemu skupnemu cilju.«

Družbenopolitične organizacije

Novi družbeni odnosi terjajo tudi vse večjo aktivnost DPO v okolju, kjer živimo in delamo. V ZKGP so OOS kot temeljne sindikalne celice povezane v širše celote, na nivoju delovnih organizacij v konferenci kmetijstva in gozdarstva, na nivoju združenega podjetja pa v koordinacijski odbor. Ta sindikatu omogoča enotno delovanje pri oblikovanju samoupravnih družbenih odnosov in pri razvijanju delegatskega sistema.

Svoje akcije pa usklajuje z drugimi DPO in samoupravnimi organi znotraj združenega podjetja. Saj se za zadeve, ki so skupnega pomena, redno sestaja politični aktiv, ki ga zastopajo predstavniki osnovnih organizacij sindikata, ZK in mladine ter samoupravnih organov. Tudi sejam samoupravnih organov redno prisostvujejo predstavniki DPO. Osnovne organizacije ZK se na nivoju združenega podjetja povezujejo v svet ZK, trdnejše povezave pri mladini pa zaenkrat še ni, saj so organizirane trenutno le tri OO ZSMS, dve v kmetijstvu in ena v skupnih službah. Zavedamo se, da je uresničevanje nalog, ki so si jih zadale DPO v skladu s kongresnimi dokumenti, odvisno od aktivnosti celotnega članstva, posebej pa tudi njegovega vodstva. Zato bo v prihodnje potrebno še več skrbi posvetiti izobraževanju in ustreznemu kadrovanju.

Skrb za delavca

Združeno podjetje namenja veliko sredstev, da bi se človek v delovni sredini in v okolju, kjer preživlja svoj prosti čas, čim bolje počutil. Seveda pa je problemov preveč, da bi jih bilo mogoče reševati v zadovoljstvo vseh. Predvsem so tu stanovanjski problemi, neprimerni delovni pogoji, prehrana med delovnim časom in drugi.

Značilno za naše podjetje je, da je tu zaposlen velik odstotek tistih, ki so prišli iz drugih sredin, z drugim načinom življenja in navadami.

Vprašanje bivanja naših gozdnih delavcev iz južnih republik imamo zaenkrat zadovoljivo rešeno v severnem delu območja, saj je podjetje pred leti zgradilo sodobni gozdarski delavski dom v Glažuti. Še vnaprej pa je ostal problem nastanitve gozdnih delavcev na območju Kočevja. Zato je izgradnja delavskega centra tudi tu postala nujna. Vse kaže, da bomo ta problem končno le rešili, saj smo že začeli s prvo fazo gradnje. Vsi delovni kolektivi gozdarstva so se namreč enotno odločili za solidarno združevanje potrebnih finančnih sredstev, kakršno je bilo tudi pri gradnji centra v Glažuti. Center gradimo na Marofu pri Kočevju, kjer je trenutno sedež TOZD Pugled in TOZD Transport-gradnje.

»Z izgradnjo centra bomo rešili mnoge probleme,« pravi Edo Čermelj, direktor TOZD Pugled. »Ta gradnja je nujna. Naj povem, da se že sedaj čuti velika razlika glede življenjskih pogojev delavcev, ki že živijo tu (v začetku centra je namreč 40 ležišč) in tistih, ki še bivajo po gozdnih kočah, kjer ni ne tekoče vode ne elektrike.

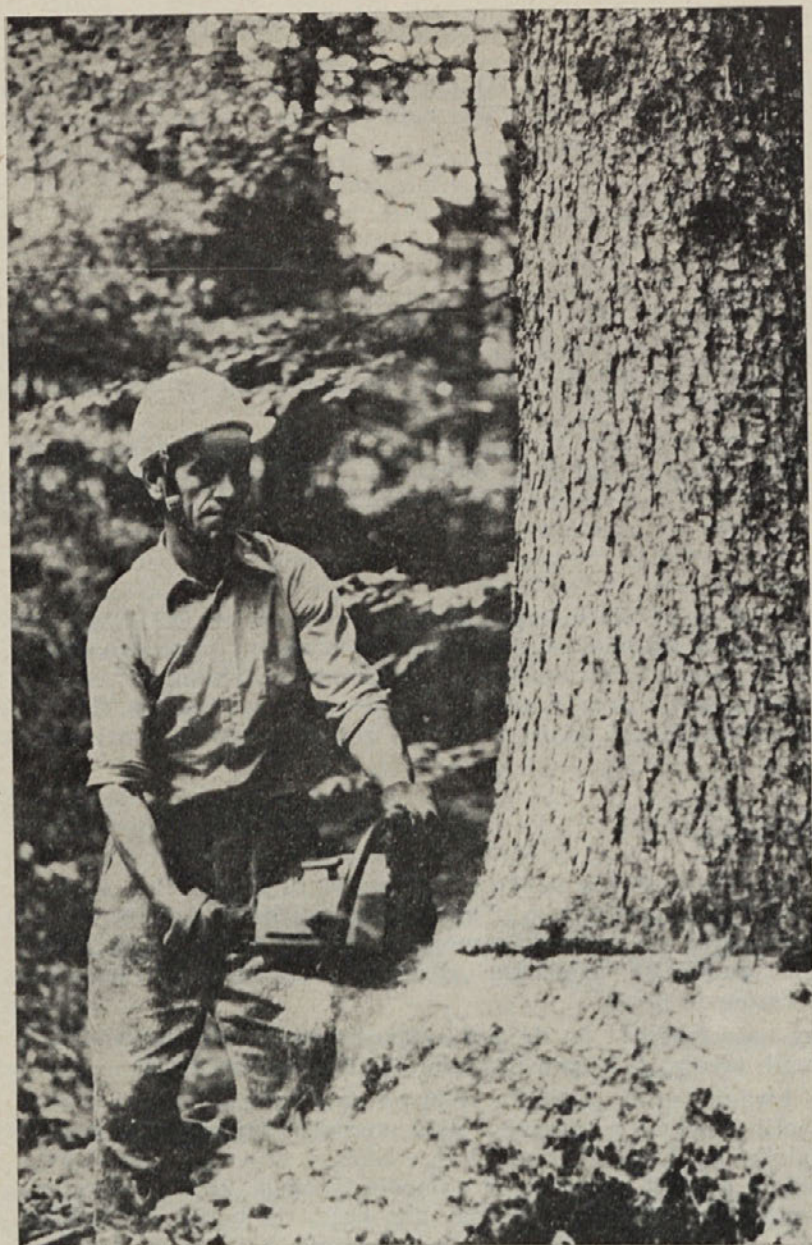

FOTO:
FRANC BRUS

Ugotavljamo tudi, da je učinek dela večji, če so delavci koncentrirani; lažje je razporejati delo in reševati vse ostale probleme.«

In kaj pravi o delavskem centru v Glažuti Nikola Poplašen, gozdni delavec-sekač iz BiH, ki je v našem podjetju že šest let.

»Tu je res poskrbljeno za delavca. Organiziran imamo prevoz na delo in z dela. Hrana je dobra in tudi poceni. Sobe so čiste in lepo urejene.«

Ljudem, ki živijo daleč od doma, od svoje družine, je v tako urejenem centru veliko lažje prestajati domotožje. Seveda pa so tudi delovni učinki boljši.

»Zelo pomembno je, da imajo ljudje urejeno življenje tudi izven delovnega mesta,« pravi Gusti Lenassi, ki je v našem podjetju že 26 let.

Sredstva, ki jih za to namenja ZKGP, so vsekakor še kako pomembna. Naše podjetje skrbi tudi za oddih delavcev. V Selcah ima 18 počitniških hišic, v Novem Vinodolskem pa lastni počitniški dom. Tu lahko letujejo tudi sivojci naših delavcev.

Vsekakor pa tudi s tem še ne moremo biti zadovoljni. Prostora je še premalo, da bi ga mogli v letnem dopustu vsi izkoristiti, mnogi pa si želijo oddiha tudi v planinskem svetu in drugje. Vsekakor bo potrebno na tem področju še marsikaj napraviti in vložiti znatna sredstva, da bo delavcem resnično omogočen oddih, ki si ga želijo.

Veliko sredstev namenjamo tudi skrbi za zdravo in varno okolje ter zaščito na delovnem mestu. Seveda pa tudi to ne zadošča, če je delavec nepazljiv.

»Vzroki nesreč so v 80 % nepazljivost, naglica pri delu, nepravilen način dela, uporaba neprimernega orodja in neuporaba osebnih varovalnih sredstev,« ugotavlja Branko Marinčič, referent za varstvo pri delu v združenem podjetju.

»Da bi bilo čim manj nezgod, je potrebno preventivno ukrepati. Zato je nujno izobraževanje ljudi ter vsakoletno preverjanje znanja iz stroke ter iz varstva pri delu.

Sleherni delavec pa je dolžan, da delo vodi in organizira tako, da bo s tem varoval tako sebe kot sodelavce.«

V podjetju je veliko delovnih invalidov III. kategorije, predvsem med gozdnimi delavci, ki delajo z motorno žago. Za te je dolžno, da jih po možnosti prekvalificira za drugo delo ali pa jim omogoči lažja dela (nega, vzdrževanje cest in podobno).

Tu v veliki meri pride do izraza sodelovanje med TOZD znotraj združenega podjetja ali z drugimi delovnimi organizacijami (npr. z LIK Kočevje).

»Na eni strani imamo problem glede pomanjkanja delovne sile, na drugi pa, kje najti ustrezna delovna mesta za delovne invalide,« pravi Damjan Pavlovec, direktor TOZD Draga.

»To vprašanje bo tudi v bodoče ostalo odprto.«

Podjetje vlaga veliko naporov za čim bolj zdrave delovne pogoje delavcev.

Sekače, pri katerih je možnost poškodb in obolenj največja, oskrbuje z najboljšimi žagami, redno skrbi za zaščitna sredstva, skrbi za prevoze na delo in z dela v zaprtih avtomobilih in z ogrevanjem pozimi, za tople obroke hrane ter vlaga velike napore in sredstva, da bi vsi ti delavci čim prej imeli urejeno bivanje v sodobno urejenih delavskih centrih.

Seveda pa ne moremo mimo dejstva, da je tudi vsak sam dolžan, da skrbi za svoje zdravje.

Stabilizacija gospodarstva

V drugi polovici preteklega leta so se vse TOZD odzvale široki družbeni akciji — stabilizaciji gospodarstva.

Na osnovi analiz poslovanja so bili pripravljene programi stabilizacije v vseh temeljnih in delovnih organizacijah, vse delovne skupine pa so sprejele tudi natančne delovne zadolžitve. Njihov osnovni cilj je bil usmerjen v pravočasno in kvalitetno izvršitev proizvodnih planskih nalog, disciplinirano delo in racionalno porabo proizvodnih sredstev.

Gozdarstvo

Težave v gozdarstvu v preteklem letu je Slavko Preložnik, direktor GG, takole ocenil:

»V letu 1975 se je v gozdarstvu izredno občutil padec konjunktore. Na lesnem tržišču so se začele kopičiti zaloge. Lesna industrija ni bila sposobna redno sprejemati in plačevati gozdnih sortimentov. Zato se je število dolžnikov in neplačanih računov stalno večalo. Vse to nas je privedlo v resne finančne težave. Za izplačilo osebnih dohodkov smo bili večkrat celo prisiljeni najemati kratkoročne kredite, ker ni bilo denarja na žiro računu. Sele ob koncu leta so kupci znižali svoje dolgove od 40 na 29 milijonov din. Pestile pa so nas še druge težave. Prodajne cene glavnih gozdnih lesnih sortimentov so ostale več ali manj na višini iz leta 1974, po drugi strani pa smo dopustili izreden porast porabljenih sredstev. Na področju produktivnosti smo že ob polletju preteklega leta ugotovili nazadovanje.

Zato smo se resno lotili dela, da bi neugodno situacijo čim prej popravili.

Prvi rezultati resno sestavljenih in dobro izvajanih stabilizacijskih načrtov so se poznali že po tretjem tromesečju.

Z boljšo delovno disciplino ter večjo angažiranostjo tako neposrednih proizvajalcev kot tudi strokovnih delavcev smo najprej znatno povečali produktivnost pri sečnji, do konca leta pa smo nadoknadili tudi zaostanek pri spravilu. V posameznih okvirih smo uspeli zaključiti tudi gojitveno dejavnost.«

V letošnjem letu so pričeli v gozdarstvu vlagati velike napore za posodobitev gozdne proizvodnje.

V TOZD Gozdarstvo Rog so se prvi odločili, da morajo čim prej preiti na mehanizirano spravilo surovine za drva — na t. im. debelno metodo.

Pri tem načinu spravila je kvaliteta sortimentov veliko boljša, učinek dela je znatno boljši, pa tudi poškodb pri delu je manj. Seveda pa je pri tem še več drugih prednosti.

»Uvajanje mehaniziranega spravila zahteva več strokovnega dela, saj mora biti organizacija dela brezhibna,« pravi Ivo Marincelj iz TOZD Rog.

»Seveda pa zahteva prehod na novi sistem tudi znatna finančna sredstva.«

Spravilo lesa je ena od bistvenih faz dela v gozdarstvu. Zato je vlaganje sredstev za uvajanje mehaniziranega spravila cenejše, kot da pustimo zaloge ležati v gozdu.

Razvoj tehnologije dela v gozdarstvu terja tudi ureditev mehaniziranih skladišč.

Potrebe v gozdarstvu so vsekakor večje, kot je razpoložljivih sredstev. Zato je možno uspešno gospodariti le z resno zastavljenimi letnimi in srednjeročnimi plani, ki morajo biti usklajeni med TOZD.

O tem je dovolj zgovorno povedala Marija Abramovič, namestnik direktorja GG.

»Gospodarjenje z gozdovi v okviru gozdnogospodarskega območja je v izredno ozki povezavi vseh TOZD, pa naj bo to na področju biološke sfere, združevanja mehanizacije, združevanja sredstev za razširjeno reprodukcijo, ali pa gospodarjenja v družbenem in zasebnem sektorju.

Vsaka TOZD si začrta svoj plan poslovanja, ki pa ne more biti v naspotju s srednjeročnim območnim načrtom, kot tudi ne s planom druge TOZD. Na eni strani moramo namreč spoštovati določbe zakona o gozdovih, na drugi pa samoupravni sporazum o združevanju v delovno organizacijo. Plan vsake TOZD pa je seveda odvisen od strukture gozdov, od organizacije

TOZD, od proizvodnih pogojev (cestno omrežje, vlake, opremljenost s stroji) in ne nazadnje od zastavljene produktivnosti dela.

Postavljene posamezne naloge na področju dohodkov in večje produktivnosti dela je treba zasledovati ter sprejeti obveznosti za njih izvršitev in prekoračitev. Na področju stroškov pa je treba težiti k racionalnosti in varčevanju.«

Mnoge stvari bi vsekakor mnogo hitreje in bolje rešili, če bi bila tesnejša povezava med gozdarstvom in lesno industrijo znotraj posameznih gozdno-gospodarskih območij.

Meja med gozdarstvom in lesno industrijo postaja vse manj opazna. Zato ne bomo mogli v nedogled zavlačevati s povezovanjem teh dveh gospodarskih panog.

Prvi pogovori o povezovanju med lesno industrijo in gozdarstvom na našem območju so bili že pred nekaj leti, resneje pa se je začelo razpravljati o združitvi v letošnjem letu.

Marjan Kotar iz skupnih služb gozdarstva, ki se je precej angažiral pri reševanju tega vprašanja, pravi:

»Interes gozdarjev je, da imajo v območju visoko razvito, visokoproduktivno in specializirano lesno predelavo, na drugi strani pa je interes območne lesne industrije, da gozdarstvo uporablja sodobno, visoko produktivno tehnologijo dela tako v gozdnih gradnjah kot v izkoriščanju gozdov in da gozdovi trajno dajejo maksimalno količino visokokvalitetnega lesa; zagotovljeno želi imeti surovinsko zaledje, ki bo trajno krilo njene zahteve po lesu.«

Cilj povezovanja bi moral biti hitrejši in usklajen razvoj gozdarstva in lesne industrije v območju, združevanje sredstev in skupne naložbe ter oblikovanje skupnih služb. Seveda pa bi morala biti ta povezava trdna, ki je ne bi bilo možno prekiniti vsak hip, kakor bi komu narekemale trenutne koristi.«

Seveda pa bi v tej povezavi moralo ostati tudi kmetijstvo.

Zdravko Šaubah, direktor ZKGP, o tem pravi takole:

»Kmetijstvo in gozdarstvo združuje isti prostor in skupna odgovornost. Nesmiselno bi bilo iskanje kakršnekoli drugačne povezanosti ali celo neposredne dohodkovne soodvisnosti izven omenjenih okvirov, zlasti še, ker bi to lahko predstavljalo tudi oviro pri nadaljnjem povezovanju kmetijstva s predelovalno industrijo in trgovino, gozdarstva pa z območno lesno industrijo.«

O povezovanju je bilo že veliko povedanega; čas je, da preidemo od besed k dejanjem.

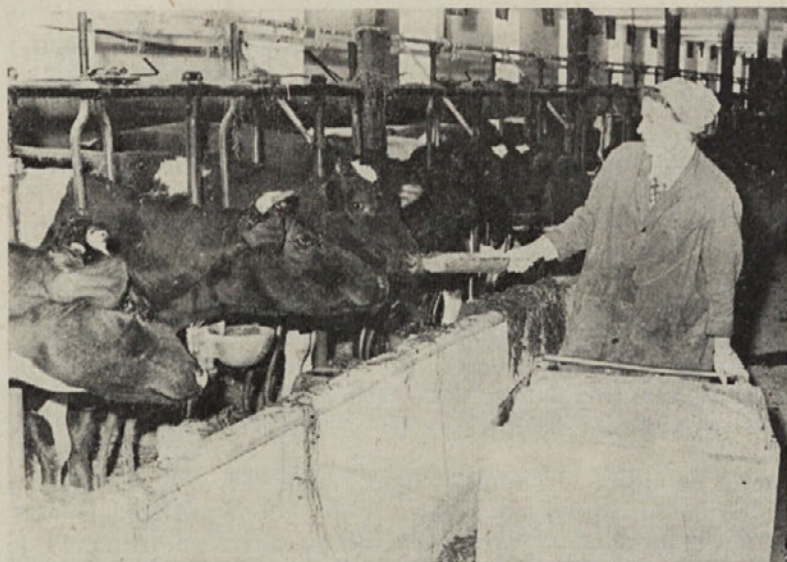
Kmetijstvo

Kmetijstvo, ki je bilo v preteklem letu še v veliko težjem položaju kot gozdarstvo, je moralo pripraviti tudi obsežen sanacijski program. Zaradi pomanjkanja investicijskih sredstev je zaostajalo v produktivnosti dela, nizke cene za mleko pa so posebno prizadele proizvodnjo mleka. Vse to je otežilo normalno gospodarjenje in razvoj.

Zato je bilo nujno napraviti zares kvalitetne premike v organizaciji dela. O tem pripoveduje Janez Žlindra, direktor TOZD Govedoreja, takole:

»Kmetijci se zavedajo, da niso sami sebi namen in da morajo proizvajati hrano ter čuvati kmetijski prostor in naseljenost terena. Končno so to spoznali tudi odgovorni predstavniki v naši republiki in v občini Kočevje ter podprli njihova prizadevanja, da se te stvari uredi.«

Sanacijski program, h kateremu je pristopilo kmetijsko gospodarstvo, predstavlja tudi dolgoročni stabilizacijski program gospodarjenja. Ta program v glavnem nakazuje boljše izkoriščanje zemljišč in travinjsko proizvodnjo ter bistveno zmanjšanje porabe močne krme, koncentracijo osnovne črede v dolinskem predelu in povečanje produktivnosti le-te, opustitev neprimernih objektov ter posodobitev zastarelih oziroma izgradnjo novih, uvedbo težje mehanizacije za spravilo sena in silaže ter izboljšanje organizacije dela.

MARIJA ROJC PRI
KRMLJENJU Z
MOČNIMI KRMILI
V HLEVVU V
LIVOLDU
FOTO:
FRANC BRUS

Vse te rešitve so nakazane predvsem za boljše počutje delovnega človeka ter za enakopravnejši položaj kmetijskih delavcev z drugimi delavci.

Prvi ekonomski učinki tega sanacijskega programa naj bi se predvidoma pokazali že v naslednjem letu.«

Na osnovi sanacijskega programa ter razprav na zborih delavcev in samoupravnih organih TOZD so se izoblikovale tudi dokončne rešitve za investiranje v kmetijstvo, tj. izgradnja farme prašičev v Klinji vasi z letno zmogljivostjo 15.000 pitancev ter farme krav v Koblarjih za 240 molznic. Za gradnjo teh farm je bilo potrebno zagotoviti vire financiranja v višini 75 milijonov din.

Dela pri izgradnji farme prašičev so že v teku, kmalu pa bo na vrsti tudi kravja farma. Obe farmi naj bi bili predvidoma gradbeno dokončani že v letošnjem letu.

Če bo sanacijski program realiziran, kot je predvideno, bi že v letu 1978 dosegli za 17 % večjo produktivnost na zaposlenega, v letu 1980 pa celo za 57 %.

Dobro izdelani stabilizacijski in sanacijski programi sami po sebi ne morejo rešiti vseh problemov. Potrebna je tudi polna delovna zavest vsakega posameznega člana našega združenega podjetja, da bo s svojim delom in odnosom nenehno skrbel za dvig produktivnosti in za boljše počutje v delovni sredini. Prav tu obstajajo še notranje rezerve; če jih bomo znali izkoristiti, bomo opravičili tudi vse nove investicije pri uvajanju boljše in sodobnejše tehnologije dela. Zato lahko ta prispevek zaključim z mislijo, da je človek odločilni dejavnik nadaljnjega razvoja naše skupnosti.

KULTURNO DOGAJANJE

Živahna kulturna dejavnost

Zveza kulturnih organizacij se kot družbena organizacija na področju kulture bori za večjo dostopnost kulturnih dobrin, sproža množično gibanje za kulturo, usposablja ljudi za sprejemanje kulture, je posrednik kulturne izmenjave, vodi ustvarjalno delo med ljudmi in jih spodbuja k dejavnosti.

Zveza kulturnih organizacij Kočevje združuje kulturna umetniška društva, in sicer DKUD Svoboda Kočevje z njenimi sekcijami ter šolska KUD v mestu in na podeželju.

Če pregledamo delo Zveze kulturnih organizacij v letu 1976, lahko ugotovimo, da je bilo njeno delo razgibano in uspešno. Pod njenim okriljem so delovali:

DKUD »Svoboda« s temile sekcijami:

Moški pevski zbor DKUD Svoboda Kočevje, ki šteje 41 pevecv. V letu 1976 so nastopali osemnajstkrat. Poleg samostojnega koncerta, ki so ga imeli v Kočevju, je pevski zbor sodeloval na vseh ključnih prireditvah v mestu (8. marec, krajevni praznik, občinski praznik, dan republike, dan JLA, itd.) ter v Podpreski, Kočevski Reki in drugih krajih (Dolina pri Trstu, v Rižarni v Trstu, v Borštu, Mačkovljah). Sodelovali so tudi na

komemoracijah ter peli na 17 pogrebih.

Likovni salon Kočevje je slavil desetletnico obstoja in delovanja. Izdal je katalog, v katerem so zbrani podatki o delu v teh letih. Poleg stalne zbirke umetniških del, ki jih je Likovni salon zbral v 10 letih, so v letu 1976 razstavljali še domači ustvarjalci s samostojnimi razstavami (Ivan Brudar, Jože in Vinko Marinč, Boštjan Košir) in drugi (Oskar Dolenc, Miroslav Šuput, Aladar Zahariaš, Liza Lik, Izidor Urbančič). V tednu komunista so razstavljali vsi naši profesionalni in amaterski likovniki na skupinski razstavi. Likovni salon je priredil tudi retrospektivno razstavo Jele Trnkoczy-Humek v sodelovanju s Kostanjevico in Škofjo Loko. Vse razstave so bile dobro obiskane, saj si jih je v letu 1976 ogledalo prek 20 tisoč obiskovalcev. Ob dnevu mladosti pa je bila razstava filatelistov naše občine.

Nonet ROG Željne je imel v preteklem letu 30 nastopov. Nastopal je na domačih prireditvah za 8. marec, za krvodajalce, pri sprejemu Titove štafete, na dnevu pionirjev, pri upokojencih itd. Priredil je tudi samostojni koncert v Šeškovem domu ter v Podpreski ter izkupiček namenil za

Posočje. Nonet je sodeloval tudi na prireditvah, ki jih je priredil klub kulturnih delavcev, na izseljeniškem pikniku v Skofji Loki ter drugod.

Klub kulturnih delavcev šteje sedaj 25 članov. Na svojih rednih sestankih vsako sredo zvečer so razpravljali o raznih problemih v kulturi, brali so svoje pesmi in prozo ter jih kritično ocenjevali, zbirali članke za svojo revijo ter se pripravljali za nastope in literarne večere, ki so jih prirejali v mestu in na vasi. Povabili so pesnika Cirila Zlobca in izvedli z njegovim sodelovanjem literarni večer ter pogovor o pesnikovanju, nastopili so v Fari ob dnevu republike ter imeli dva literarna večera v Željnah pri Kočevju. Pripravili so tudi proslavo ob tednu komunista v naši občini.

Poleg priprav na prireditve pa so se tudi izobraževali. Imeli so nekaj predavanj za svoje člane in sicer o poeziji, književnosti, glasbi, zdravstvu itd.).

Folklorna skupina je postala tudi že dovolj številčna. Ovira jo pri delu, da plesalci nimajo narodnih noš za nastopanje. Kljub temu pa so nastopali na nekaj prireditvah (za Rdeči križ, ob sprejemu komunistov, za LIK itd.). Ko bodo dobili nove obleke, bodo tudi več nastopali.

Amatersko lutkovno gledališče Kočevje je imelo v letu 1976 pester spored. Pripravili so tri premiere. Njihove predstave so si ogledali skoraj vsi otroci v našem mestu, poleg tega so sodelovali na srečanju slovenskih pionirskih skupin v Velenju ter se dobro odrezali. Gostovali so tudi na našem podeželju. V času novoletnega praznovanja pa so razveseljevali naše malčke v Šeškovem domu in na podeželju.

Poleg sekcij DKUD Svoboda Kočevje pa so se močno udejstvovali v kulturnem utripu naših krajev tudi šolarji v svojih KUD. Pri proslavah so sodelovali KUD osnovne šole Ko-

čevje z lutkami, foto kino dejavnostjo, folkloro, dopisništvom itd. Gimnazija se je vključevala s pevskim zborom ter z MKUD, ki je priredil tudi samostojno gledališko predstavo in z njo gostoval tudi zunaj mesta Kočevje. Priredil je tudi proslave v počastitev stoletnice rojstva Ivana Cankarja. Tudi osnovne šole na podeželju opravljajo svoje kulturno poslanstvo in skrbijo, da so proslave dobro pripravljene. Če ne morejo sami sestaviti programa, pa jim Zveza kulturnih organizacij omogoči kako gostovanje prej omenjenih skupin.

V kulturno življenje pa močno posega tudi Glasbena šola Kočevje, ki tudi vedno sodeluje pri proslavah in prireditvah v občini.

Na vseh področjih kulturnega udejstvovanja je opaziti pomanjkanje strokovnjakov za posamezne panoge. Tako je morala Glasbena šola letos že skrčiti svojo dejavnost na enem svojih oddelkov. Potrebe so velike tudi na področju dramske igre, petja. Manjka kulturnih animatorjev in mentorjev. Če je bil pred nekaj leti glavni problem denar, je danes ključno vprašanje strokovnjak za to ali ono stroko umetniškega udejstvovanja.

Ne moremo biti še zadovoljni z množičnostjo pri kulturi. Zavedamo se, da bo kultura samo takrat res kultura, ko bo dostopna slehernemu delovnemu človeku in ko bo čutila večina tudi potrebo po njej. K temu cilju pa bo pripomogla čim gostejša in čim bolj organizirana mreža kulturnih društev, kjer bo sleherni občan našel svojemu zanimanju in svojim sposobnostim primerno polje udejstvovanja. Vemo, da ima vsakdo v sebi neka nagnjenja in sposobnosti. Treba je le oživiti ta nagnjenja in jih razvijati. To pa je ravno naloga amaterskih društev in skupin. Pred Zvezo kulturnih organizacij je torej veliko nalog, ki jim bo lahko kos le ob vsestranski podpori in zanimanju vseh delovnih ljudi.

Srečanje pihalnih godb v Artičah

Artiče so kraj v spodnjem delu Posavja, za katerega večina Slovencev še pred dobrimi tremi leti ni slišala, vendar pa so Artiče ravno v tem času postale znane in dostopne vsem, ki jih prej še niso poznali.

Prebivalci Posavja od Radeč do Sotle so v letu 1941 doživeli usodo, ki se je v mnogočem razlikovala od usode ostalih Slovencev. Tudi Artiče in sosednje vasi so bile leta 1941 izseljene. Na slovenske domačije pa so se naselili kočevski Nemci. Le-ti so plodove dela slovenskega kmeta uživali le kratek čas, do konca vojne. Računali pa so, da bodo tu ostali za vedno in se šopirili na slovenski zemlji. Na svoje domove so se domačini vrnili šele po vojni.

Kulturna aktivnost Artič je zacvetela že v predvojnem obdobju, kjer so imeli tudi svojo godbo na pihala. Razvita kulturna predvojna dejavnost in

---

V POCASTITEV PRVOMAJSKIH PRAZNIKOV JE BILA V LIKOVNEM SALONU ODPRTA RAZSTAVA SLIK IVANA BRUDARJA. PO POKLICU PREDMETNI UCITELJ ZA LIKOVNI IN TEHNIČNI POUK POUČUJE IN LIKOVNO VZGAJA MLADINO NA OSNOVNI SOLI. NJEGOVO SLIKARSTVO TEMELJI NA KRAJINI OB KRKI V NOVEM MESTU, KJER JE PREŽIVEL MLADOST. ZDAJ PA V KOČEVJU OB RINZI IŠČE PODOBNO MOTIVIKO. NAŠEL JE POLNO SLIKOVITIH PEJSAZEV KOČEVJA. V NJEGOVH SLIKAH SE KAZE POLNA NADARJENOST IN IZRAZITOST, ZVEST JE REALIZMU IN SKUSA LEPOTE NARAVE PRIKAZATI PO SVOJE, HKRATI PA ČIM BOLJ ZVESTO NARAVI.

IVAN
BRUDAR:
OB
RINZI

izseljevanje Slovencev v vojnem obdobju sta tudi dva od vzrokov, da se je v tem delu Štajerske tudi po vojni začela hitro razvijati kulturna dejavnost.

Sedaj prirejajo razne kulturne prireditve, na katerih prikazujejo tudi lepe slovenske domače običaje, kako so delali nekoč na svoji zemlji.

Srečanje pihalnih godb v juliju 1976 je organiziralo kulturno društvo »Oton Župančič« pri krajevni skupnosti Artiče pri Brežicah. Na srečanju je sodelovalo osem pihalnih godb iz Štajerske, Bele krajine in Dolenjske, med njimi tudi Delavska godba Kočevje. Program srečanja pihalnih godb pa ni vseboval samo nastop godb, temveč tudi prikaz domačih običajev dela v vinogradih, žanjic itd. Najprej je bila povorka posameznih godb z vmesnimi prikazi domačih običajev, nato pa skupen nastop vseh sodelujočih godb, na katerem je hkrati sodelovalo in igralo prek tristo godbenikov. To je bil za vse prisotne nepozaben dogodek, saj so morali godbeniki eno skladbo celo ponovno zaigrati. Zatem je vsaka sodelujoča godba posamezno nastopala. Program je trajal v pozno popoldne, godbe pa so igrale na raznih koncih in krajih še po končanem programu. Med nastopajočimi tudi Delavska godba Kočevje ni bila med najslabšimi, saj je požela obilo priznaja z aplavzom. Pri vsem tem naj omenim, da je bila organizacija srečanja brezhibna.

SREČANJE PIHALNIH GODB V ARTICAH JULIJA 1976, MED NJIMI TUDI DELAVSKA GODBA KOČEVJE
FOTO: IVAN DERENDA

Tako kot gledajo na kulturno dejavnost občani krajevne skupnosti Artič, bi morali gledati tudi še marsikje drugod. Prebivalci tega kraja so pred srečanjem priredili vrsto veselic, da so z izkupičkom lahko organizirali to kulturno prireditev, saj sicer nimajo drugih virov sredstev, pač pa veliko volje in delavnosti.

Vsi skupaj ne smemo pozabiti, da kultura združuje ljudi in krepi narodno zavest.

UTRIP MLADIH

Olivija Metelko

Mrtev si

Kje so tvoje oči?
Ali so res tonile v temi?
Kje je tvoj pogled?
Ali ga je res zemlja vase vpila?
Kje so tvoje besede?
Ali si res postal nem za vedno?
Kje so tvoje roke?
Ali si res svoj objem dal mrtvi zemlji?
Kje je tvoje telo?
Ali ga je res mokra zemlja iztrgala mojim rokam?
KJE SI?

Jočem na tvojem grobu...
prižigam svečo v mraku...
šepetam ti še zadnje besede...
Vstani!
Vstani!
Pridi iz te težke, črne zemlje!
Odpri svoje črne oči,
poglej!!
nasmej se!!
objemi me!!
Kje si? Ni — te...
Odhajam s pokopališča...
strmeč v lučko sveče;
ona je še edina, ki živi...

Lela Mujkić

Obzorje

Kako revno
je moje obzorje
le nekaj hribov
pod oblaki
in nič sonca
nič ptic
klanjam se
Življenju
Sreči
Resnici
vdajam se
Zalosti
Obupu
Razočaranju
in le ena
strašna zver
me nadleguje
poleg
Misli
to sem
Jaz

Epigram

Učiš se
kako so živeli
veliki možje
Kdo se bo učil
kako si živel ti?

Nadi

Spominjam se te, dekle, vedi, da se tudi tebe nekdo spominja v tem oddaljenem mestu, čigar ime ti najbrž ničesar ne pove. Ne vem, zakaj je spomin prišel prav zdaj, ko igra blues, ko sem žalosten do obupa in ko se ponovno vprašujem, če je sreča v mojem življenju samo še preteklost; ne vem, zakaj sem se spomnil prav nocoj, toda verjemi, da sem se strašansko razveselil, ko sem spet zagledal tvoj lik.

Hranim ga še iz zgodnje mladosti, iz prvega desetletja svojega življenja, iz tistih dni, ko sva skupaj hodila v tretji razred osnovne šole na Krajiški cesti. Bilo je nekaj dni pred novim letom, ne vem katerim. Sneg je bil višji od naju, midva, majhna otroka, pa sva morala iti. Tretji razred in smrkava otroka v visokem snegu. Govorila sva kdovekaj, toda spominjam se samo, ko si mi rekla, da si rojena prvega januarja. Šla sva hitro, ker naju je zeblo, in ko sva prišla do šolskih vrat, mi je bilo zelo žal. Zelel sem si, da bi bila šola zelo, zelo daleč in da bi šla skozi brezkončno mrzel, visok in bel sneg zaradi še kakšne minute pogovora. Toda bila sva že v hrupu učilnice, čez nekaj dni pa sem odšel iz tvojega mesta in za vedno iz tvojega življenja. Komaj rojeno prijateljstvo je bilo pretrgano. Leta težke pozabe so ga izrinila iz zavesti, ta noč pa ga je vrnila, lepšega kot kadarkoli. Vem, da ga nikoli več ne bo nazaj, vendar — hvala in... zdravo! Žalost me žre še globlje in močnejše, toda spomin medlo svetlika v tem brezkončno bolečem ognju in ga dela znosnega. Ponuja rahlo tolažbo in nekakšno upanje, ki nima osnove. Toda, zaradi njega bom preživel to noč.

Z. RADONJIC

OLIVIJA METELKO

Izgubljen

Dolgi črni lasje strahu so objeli tvoje telo in zapletel si se med žgoče veje vrbe žalujke in tvoj izgubljeni svet se je pomešal v upanje pajkove mreže na steni. Ujet si v laži in zaman je beg, zaman je celo samo misel, da bi lahko ušel iz te mreže sovražnosti, zahrbtnosti in ničevosti človeške duše. Vdaj se v usodo in ne poskusi pretrgati vezi, ki te oklepajo kot mati svojega izgubljenega otroka. Nikar ne pretrgaj veje strahu, nikar tako ne kriči s svojim molkom in ne usmrti svojega brezupa. Izgubljen je pomen davnih sanj, izgubljen že takrat, še preden si vedel zase. Spleti mrežo svoje smrti, saj veš, da ni pramena svetlobe, ki bi zasijala v tvojo praznino.

Olivija Metelko

V praznini moje duše

V praznini moje duše
se je rodil studenec
kristalnih solz

V tišini mojega srca
je zakričala bolečina

Spomini so se spremenili
v morje ob viharju
Valovi se v sunku
zaganjajo v čeri ljubezni,
ki je kot sonce živelo v meni
Sreča je postala temina noči,
brez vsake zvezde,
brez iskre življenja

V praznini moje duše
je usahnil studenec
V tišini mojega srca
je utihnila bolečina
Morje je spet mirno
Valovi so se izgubili
in temina noči je še vedno
brez zvezd

V meni je tiho ...
V meni je mrtvo ...

Lela Mujkić

Pesnik

Vem za tihi kraj
pod visokimi sklanjajočimi se
travnimi bilkami
v bližini široke
mirno valujoče
sive reke
Tam tudi ptice plahutajo
neslišno
in veter je nem
v pozabljen hlad
režijo skale
Sonca ni
tudi oblakov ni
samo velika streha
barve žalosti
pred dežjem
Nekje se je izgubila
nedokončana pripoved
in vse bi nekaj
moralo biti
povsod slutnja
nikjer ničesar oblikovanega
moja dežela
pesnik

Gordana Turk

Pomlad

Nebo je modro,
gozd zeleni,
travnik cvetoči
v jutru dehti.

Potoček skaklja,
voda šumi,
svoje si žarke
tam sonček zlati.

Črički igrajo
ptice pojo,
sonce potuje
čez svetlo nebo.

Nataša Žagar

Domovina po vojni

Domovina prelepa ti,
po vojni smo vsi
te obnavljali.

Popravljali hiše,
da v njih bi lahko
spet mirno živeli.

Gradili smo ceste,
da spet bi lahko
po njih potovali
po njih peljali

kruh, meso in drugo blago.

V hišah živimo v miru tako
kot nekoč in kuhamo
čaj si vroč, ob zimskih
večerih. Kočevarjev nemških
ni več.

Prišli so novi ljudje
in v prazne hiše
vselili se.

Draga domovina,
obnovili smo te
od pesmice pa poslavljam se.

Ženica v trgovini

Stara ženica je nakupovala živila. Podpirala se je z leseno palico, ki je bila videti že izrabljena. Imela je rjave oči, ki so se svetile izpod čela. Obraz je bil ves v gubah. Lasje od skrbi že čisto sivi. Morda je prišla iz vasi v Kočevje.

Na glavi je imela volneno ruto. Bila je majhne postave in suha, zavita v dolg, črn plašč. Ker je težko stala, je prosila prodajalko v trgovini za osminko kruha. Ta pa jo je nadrla in ji rekla, naj počaka, da bo na vrsti. Na nogah je imela škornje, ki so bili vsi blatni. Govorila je tiho in nežno. Zasmilila se mi je.

Metka Šilc

Prihod pomladi

Vračala sem se iz šole. Pogled mi je obstal na travniku, ki je s sebe že vrgel belo odejo. »Oho, pa menda nas ni že obiskala pomlad?« sem si mislila. Nisem se varala, kajti potrdil mi je zvonček, ki je ravno pokukal na svet in si pomel trudne očke. Želela sem še malo poklepetati z njim, pa se me je mali nestrpnjež kar hitro otesel, ker se mu je mudilo buditi bratce.

Mali lističi na drevju niso pozabili, da je napočil čas pomladi, saj so se na vejah že držale zelene kepice, ki so se odpirale kakor cvetovi.

Trobenticam, kiki so tičale pod grmom mačic, je ponagajal spomladanski vetrič. Zlatorumene glavice so tiščale skupaj in se hihitale soncu, ki jih je božalo s svojimi žarki.

Med opazovanjem pomladi je nekaj blišnilo mimo mene. Oh da, lastovka. Pristala je na strehi stare hiše, si jo ogledovala, se spreletavala okoli nje in nekaj premišljevala.

»Kaj pa tako ogleduješ to staro streho?« sem jo naposled le vprašala. »O, kaj ne veš, da smo se lastovke vrnile iz toplih krajev in si iščemo prostore za gnezda?«

»Kako pa je bilo na jugu? Ali je tam lepo?« sem se zanimala.

»Da, na jugu je lepo kakor v raju, toda lepše kakor v naši domovini ni nikjer.« Odgovor mi je bil neznansko všeč.

Naša domovina je lepa še posebno takrat, ko nas obiše pomlad.

Ivica Fišter

Slonček

Za novo leto sem od bratranca dobila slončka. Je svetlo zelene barve. Spodnji del tačk je rožnate barve. Iz gobčka mu štrli rilček z okli. Če ga preobračan, zajoka. Ko posteljem kavč, posadim slončka nanj. Je prikupna igrača. Dala sem mu ime Gogo. Ko sem bila bolna, sem ga imela stalno pri sebi in se z njim poigravala. Ko gledamo film Daktari, ga vzamem v naročje in mu rečem: »Gogo, glej tvoje prijatelje!« On pa zajoka, ker bi šel rad k njim. Tako sem se navadila nanj, da ga ne dam za nobeno drugo igračo, ne za nič na svetu, pa čeprav sem že velika deklica.

Metka Petrovič

ŠALJIVE OD TU IN TAM

IRENA HRIBAR

Kočevje, ti mesto moje

Kočevje je majhno mestece. Leži sredi gozdov, na katere smo vsi zelo ponosni, posebno pozimi, ko so vsi nedolžno beli, ker je sneg pokril vse odpadke civiliziranih meščanov. Skozi Kočevje teče reka Rinža (reka uporabljam zaradi geografskega opisa, sicer je to kompliment za Rinžo).

Odkar se je v Kočevju sprostila stanovanjska kreditna politika, je bilo zgrajenih precej hiš in hišic, kjer prebivamo navadni meščani, je pa tudi nekaj graščinam podobnih hiš, kjer živi kočevska jara gospoda.

Zrasli so tudi bloki, zgrajeni s sredstvi iz solidarnostnega sklada. Potrebno pa bi bilo zgraditi še nekaj garaž iz tega vira, saj ni nikjer toliko avtomobilov kot prav pred temi bloki.

Kočevci smo sila užaljeni, če nas kdo ponevedoma imenuje malomeščani. Je pa to tudi v nasprotju z našo samoupravno prakso, ki ne pozna takih izrazov; lahko smo le meščani, krajani, občani, vaščani...

Značilnost našega mesta je med drugim tudi ta, da se veliko zakoncev zaposluje skupaj v istih podjetjih, celo v istih prostorih. Verjetno imajo namen na tak način utrditi svoje zakonske in druge vezi.

Na temo zakoncev ali bodočih zakoncev je v Kočevju izgovorjena marsikaka beseda. Obravnava se vse po vrsti (seveda v odsotnosti prizadetih). Predela se vse v skoke v zakonski jarem ali v sosedov zelnik, skratka vse migracije na tem področju, ki se legalno ali ilegalno odvijajo pred očmi vsevednih in vsevidnih meščanov. Ker pa to ni tipičnost le našega Peytona, pardon, Kočevja, dovolj o tem.

Da se resnično dobro razumemo med seboj, je pokazalo lansko potresno obdobje. V paniki so spregovorili med seboj ljudje, ki si že leta niso rekli besede iz oči v oči (tisto za hrptom tu ne šteje). Prvič se je tudi zgodilo, da niso nastale govornice potem, ko je daljni sosed Janez priteknel iz stanovanja sosede Francke v samih spodnjih hlačah, za njim pa Francka v Evini kombineži. Ob tej priliki se je rodil tudi izrek, ki je ponesel slavo Kočevja daleč v širni svet. Ubogi Janez je hotel opravičiti svoje spodnje hlače: »Bolje v gatah kot pa smrt.« V naglici pa je izdaval: »Bolje v gatah kot brez gat!« Panika, kaj hočemo!

V Kočevju je poskrbljeno tudi za kulturo. Imamo precej prostorov, kjer se zbira kulturni živelj, le cene za pijače so precej zabeljene. Najnovejša kulturna pridobitev je prenovljeni hotel, za katerega smo ob novem letu mislili, da se je potozdiral z Delamarisom — TOZD Sardine; toliko je šlo namreč ljudi vanj. Kas-

nejši razvoj dogodkov pa je pokazal, da smo bili v zmoti, kajti velikokrat se ob popoldnevnih zgodi, da slišiš sebe in še svoj eho.

Ko smo že pri tem obdobju, ki se ga bo marsikdo še dolgo spominjal, ker ga je tako izčrpalo (zdravstveno in finančno), bi omenila malo še dedka Mraza. V Kočevju, kjer smo vsi tako solidarni in enakopravni, smo se že jeseni dogovorili za enotno politiko in kriterije pri obdaritvi otrok. Dedek Mraz pa, kot bi bil na dopustu v Franciji, se je naredil Francoza in delil darila kar po občutku. Nekateri otroci so tako dobili darila pri TOZD, kjer je zaposlena mamica, pri TOZD, kjer je zaposlen očka (pa čeprav oba pri isti OZD), dobili darila v vrtcu ali šoli, pa še od dobre stare mame. Nekateri otroci, ki pa nimajo te sreče, da bi imeli oba starša zaposlena ali pa imajo starše, ki so neorganizirani upokojeanci ali kmetje ali pa kaj drugega, so bili seveda prikrajšani.

Cenzura

Partizanski mitingi so imeli na programu vedno kako Prešernovo pesem. Če so jih prirejali partizani — borci, ni bilo potrebno dovoljenje političnega foruma. Če pa so mitinge pripravili »civilisti«, je bilo treba prej sporočiti program kulturno propagandnemu odboru v rajonu. Tako se je zgodilo, da sem leta 1944 prijavil v programu mitinga za 8. marec tudi Prešernov Uvod h Krstu pri Savici. Propagandist pa mi je sporočil, da smemo na mitingu predvajati vse točke, le Krsta pri Savici ne! Strogi cenzor se je namreč v svoji veliki vnem, da se ne bi pregrešil proti »liniji«, ustrašil besede »Krst«, ki mu je dišala po mistiki!

Marjan Tratar-Učo
(Pavliha, 1965)

FRANC LOVSIN

Domislice

Človek je srečen;
če upanje ugasne,
ga hrepenenje podkrepi.

Nekoč smo vino pili za žejo,
danes ga pijemo,
da pozabimo zlo.

To, kar vemo,
je le senca tistega,
česar ne vemo.

Tako je bila politika dedka Mraza precej raznolika, važno pa je to, da je bila njegova ljubezen do vseh otrok enako velika.

Tudi za trim je pri nas dobro poskrbljeno, posebno na avtobusni postaji. Turisti, ki v trumah oblegajo Kočevje, se pri opazovanju veselega tekanja za avtobusi odlično zabavajo; in to je tudi edina zabava, ki jim jo lahko ponudimo.

Omenila bi še prisilni post po novem letu, ko so bančniki in trgovci istočasno zaprli svoje lokale in tri dni šteli denarce, ki smo jih čez leto pustili pri njih. Ker ta post ni prijal čisto vsem, izkoriščam to priložnost in vam, trgovcem, ki prodajate mleko, kruh in najlonke, kličem:

»Če nas čez celo leto ,gulite
brezčastno',
vsaj inventure ne delajte vsi
istočasno!«

Vasi so bile zgrajene z žulji,
mesta z davki.

Človek brez problema
je kot avto brez bencina.

Kdor ne laja ob pravem času,
laja sam zase.

Lahko je biti govornik,
če poslušalci sprejmejo
tudi odmev.

Peter Vovk:
OBLAKI NAD MESTOM

umetniška fotografija

